

Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

Syventävät ammattiopinnot: Varhaiskasvatus

2017

Elina Hokkinen

MITÄ SÄÄ SANOSIT?

– Kasvattajan suomen kieli lapsiryhmässä

Elina Hokkinen

MITÄ SÄÄ SANOSIT?

- Kasvattajan suomen kieli lapsiryhmässä

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä kasvattajan tietoisuutta hyvästä kielimallista lapselle sekä tuoda tietoiseksi hyvän yleiskielen tärkeys lapsi- ja perhetyössä. Tutkimuksen toimeksiantaja oli Kaarinan kaupunkiin kuuluva Lyhdyn päiväkoti (nimi muutettu). Tutkimus sijoittui syksyn 2016 ja syksyn 2017 välille.

Tutkimuksessa selvitin, kuinka päiväkoti Lyhdyn työntekijät puhuivat lapsille ja oliko heidän käyttämänsä kieli lapselle ymmärrettävää. Tutkimuksen pääongelma oli selvittää, millainen kasvattajan hyvän kielimallin tulee olla. Tutkimus kohdistui Lyhdyn päiväkodin kolmeen kasvattajaan, joista yksi oli lastentarhanopettaja ja kaksi olivat lastenhoitajia.

Tutkimusmenetelmiä olivat havainnointi sekä teemahaastattelu. Haastattelun tarkoituksena oli selvittää kolmen kasvattajan näkemyksiä heidän omasta tavastaan puhua, oikean kielimallin merkityksestä sekä sen kehittämisestä. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja.

Havainnoinnin avulla keräsin arvokasta tietoa samojen työntekijöiden puheesta lasten parissa. Samalla tarkastelin, vastasivatko kasvattajien haastattelussa kertomat asiat todellisuutta. Keräsin havaintomateriaalin äänittämällä tilanteita, joissa kasvattajat olivat vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Tilanteita olivat ulkoilu, ruokailu, vapaa leikki, siirtymätilanteet sekä ohjattu toiminta. Litteroin materiaalin tekstin muotoon, ja analysoin sen.

Kerätyn materiaalin pohjalta tein synteetit ja johtopäätökset. Tutkimustulosten mukaan kasvattajien puhe oli usein vuorovaikutukseen pyrkivää, erilaisia myönteisiä merkityksiä sisältävää sekä melko aktiivista. Kielimallissa kehitettävää löytyi muun muassa kieliopin, sanavalintojen ja selkeyden suhteen. Tutkimukseen osallistuneet kasvattajat kokivat tutkimuksen muistuttaneen heitä kiinnostavan huomiota omaan tapansa puhua.

ASIASANAT:

Kielimalli, kasvattaja, pragmaattinen ymmärrys, suomi toisena kielenä (S2)

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services

November 2017 | 41+3

Elina Hokkinen

MITÄ SÄÄ SANOSIT?

- Educator's Finnish Language with Children

This work is a research-based thesis. My objective for this qualitative study was to gather information about a good language model for children and the importance of a standard language when working with children and families. The request for the study came from the day care center Lyhty, Kaarina. The research started in winter 2016 and finished in autumn 2017.

The research investigated, how the employees of Lyhty spoke to children, and if the language they use was understandable for children. In addition, the study aims to answer what a good language model is. The data for the research was collected from two childminders and one kindergarten teacher of Lyhty.

I collected the data by two methods: theme interview and observation. The aim for the individual interviews was to perceive opinions of their speaking habits, the importance of a good language model and how to develop as a speaker.

Observing gave valuable information about how the educators spoke in Lyhty. It also enabled to compare if the interviews and actions correlated. I observed the kindergarten employees by recording their dialogue with children. The data included four different situations in the day care center: outside play time, lunch, free play time, transitions and supervised activities. I transcribed recordings and analyzed them.

The results suggest that the educators' speech was mostly active and conversational. Their speech included often positive meanings. There were also need for improvements. For instance, the educators had problems with grammar and diction. The instructions should often have been more exact for children to understand. The educators taught that the study reminded them to pay attention to their language.

KEYWORDS:

Language model, educator, pragmatic understanding, Finnish as a second language

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KIELEN HUOMIOIMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	7
2.1 Kielen oppimisen tukeminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa	7
2.2 Kielen oppimisen tukeminen Kaarinan varhaiskasvatussuunnitelmassa	8
3 MITEN LAPSELLE PUHUTAAN	10
3.1 Erilaiset puhujat	10
3.2 Laadukas vuorovaikutus kielen kehityksen tukena	11
3.3 Haasteelliset ilmaukset ja ymmärrettävyys	13
3.4 Kielenkehityksen vaikeuksiin vastaaminen	15
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
4.1 Tutkimuskysymykset	18
4.2 Tutkimuksen kohde ja menetelmät	18
5 TUTKIMUSTULOKSET	22
5.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset	22
5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	35
5.3 Yhteenveto ja arviointi	37
LÄHTEET	40

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelu.

Liite 2. Tiedote.

Liite 3. Tutkimuslupa.

KUVAT

Kuva 1. Lasten kielen kehityksen osa-alueet varhaiskasvatuksessa (Opetushallitus 2016, 40).

8

Kuva 2. Kielen ja vuorovaikutuksen suunnittelun taustatekijät. (Gyekye & Nikkilä 2015, 14.)

12

Kuva 3. Tutkimuksen vaiheet.

20

TAULUKOT

Taulukko 1. Äänitteiden ajankohdat.

21

1 JOHDANTO

Tämä laadullinen tutkimus käsittelee kasvattajan kielimallia varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen toimeksianto tuli Kaarinan kaupungin piiriin kuuluvan päiväkotiyhdistyksen Lyhdyn johtajalta. Opinnäytetyön toivottiin tuovan työntekijöille tietoisuutta siitä, kuinka lapsille tulisi päivähoitossa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen Lyhdyn työntekijöiden tarjoama kielimalli oli kyseisellä hetkellä, ja oliko se lapsen näkökulmasta ymmärrettävä.

Tutkimuksen pääongelma:

Millainen on kasvattajan hyvä kielimalli?

Tutkimuksen alaongelmat:

1. Kuinka päiväkotiyhdistyksen Lyhdyn työntekijät puhuvat lapsille?
2. Onko työntekijöiden käyttämä kieli lapselle ymmärrettävää?

Tutkimusmenetelminä käytin teemahaastattelua sekä havainnointia. Molempiin menetelmiin osallistuivat samat kolme henkilöä, joista yksi oli lastentarhanopettaja ja kaksi olivat lastenhoitajia. Teemahaastattelussa oli kolme teemaa: kokemus omasta tavasta puhua, kasvattajan kielimallin merkitys sekä kielimallin kehittäminen. Lisäksi olin laatinut täsmentäviä kysymyksiä. Teemahaastattelun tukena käytin havainnointia. Havainnointi tapahtui äänittämällä päiväkodin arjen tilanteita, joissa tutkittavat työntekijät olivat osallisina. Neljän viikon ajan äänitin päivittäin yhden tilanteen. Tilanteet olivat ulkoilu, ruokailu, vapaa leikki, siirtymätilanteet sekä ohjattu toiminta. Litteroin äänitteet tekstin muotoon, ja tein sen pohjalta analyysin ja synteetit. Lopuksi tein johtopäätökset ja pohdinnat.

Tässä raportissa esittelen ensin tietoperustan, joka on tutkimuksen pohja. Tietoperustassa käsitelen sitä, kuinka kielen kehityksen tukemiseen suhtaudutaan opetushallituksen määräämissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä Kaarinan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tämän jälkeen pohdin, kuinka lapselle puhutaan ja tulisi puhua. Lopuksi esittelen tutkimuksen toteutuksen, tulokset ja pohdinnat.

2 KIELEN HUOMIOIMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Kielen oppimisen tukeminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

Kielen oppiminen on huomioitu entistä vahvemmin myös uusimmassa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Opetushallitus määräsi 18.10.2016 uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 1.8.2015 voimaan tulleen varhaiskasvatustuksen mukaisesti. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otettiin käyttöön 1.8.2017 alkaen. Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen oppimiset alueet ovat jaettu esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viiteen alueeseen. Alueet ovat: Kielten rikas maailma, Ilmaisun monet muodot, Minä ja meidän yhteisömme, Tutkin ja toimin ympäristössäni sekä Kasvan, liikun ja kehityn. Kielten rikas maailma -alueessa lasten kielen kehityksen tukemiseen on annettu kattava ohjeistus. Lapsen kielen kehityksen keskeiset osa-alueet ovat jaettu viiteen osaan. Niihin kuuluvat vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielellinen muisti ja sanavarasto sekä kielitietoisuus. (Opetushallitus 2016, 40.)

Kasvattaja tukee lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä vastaamalla hänen aloitteisiinsa. Kuulluksi tulemisen kokemus on lapselle tärkeää. (Opetushallitus 2016, 41.) Kuulluksi tullut ja kohdattu lapsi voi kokea itsensä kasvuyhteisön jäseneksi (Eskel & Marttila ym. 2013, 84). Hyvässä varhaiskasvatustyhteisössä keskustellaan avoimesti, kuunnellaan ja ymmärretään toisten näkemyksiä sekä myös uskalletaan kertoa omista näkemyksistä ja tuntemuksista. Positiivisella ilmapiirillä ja vuorovaikutustaidoilla on suuri merkitys lapsille, mallioppimiselle sekä heidän keskinäiselle vuorovaikutukselleen. Lapset nähdään aikuisen rinnalla aktiivisina toimijoina. (Eskel & Marttila ym. 2013, 87.) Lapsia tulee kannustaa kommunikoimaan keskenään sekä kasvattajien kanssa. Vuorovaikutukseen liittyy myös tilannetietoisuuden kielenkäytön harjoittelu. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Vähitellen huomiota kiinnitetään myös muun muassa äänenpainoihin ja -sävyihin. (Opetushallitus 2016, 41.)

Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan kielellisen mallintamisen avulla. Sanavaran kehittäminen tukee johdonmukainen toiminnan sanoittaminen ja keskusteleminen. (Opetushallitus 2016, 41.) Kun kasvattaja ja lapsi kiinnittävät huomion samaan asiaan

tai esineeseen, aikuisen on hyvä sanoittaa se lapselle. (Salo & Kalland 2014, 46). Varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli on luonteeltaan tarkkaa ja kuvailevaa (Opetushallitus 2016, 41). Laadukkaan ja aktiivisen vuorovaikutuksen merkitys todistuu esimerkiksi sillä, että kasvattajan ja vuoden ikäisen lapsen välinen, toimiva vuorovaikutus, ennustaa lapsen laajempaa sanavarastoa toiseen ikävuoteen mennessä (Salo & Kalland 2014, 46). Kasvattajan tulee tukea tietoisesti lapsen sanavarannon ja muistin kehitystä esimerkiksi loruja ja laululeikkejä käyttämällä (Opetushallitus 2016, 41).

Varhaiskasvatuksessa käytetään monipuolisia ja kieltä rikastavia tekstejä. Muun muassa lastenkirjallisuutta kuuntelemalla lapsi pääsee havainnoimaan puhutun ja kirjallisen kielen eroavaisuuksia. (Opetushallitus 2016, 41.) Kirjallisuus tuo parhaimmillaan lasten tietoisuuteen uutta, jännittävää sanavarastoa sekä tutustuttaa erilaisiin tapoihin kertoa tarinaa sekä käyttää erilaisia riimejä, kaavoja ja rytmityksiä (Whitehead, 2009, 38). Lapsia kannustetaan keksimään ja kertomaan erilaisia tarinoita. Kasvattajan tehtävänä on dokumentoida lapsen sanallisia viestejä ja tuotoksia. (Opetushallitus 2016, 41.)

Lapsen kielitietoisuus kehittyy, kun hän havainnoi ympärillään kuulemia kieliä. Kasvattajan tulee ruokkia lapsen kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä kohtaan. Kielen havainnointi voi kohdistua sen merkityksiin, muotoihin ja rakenteisiin. (Opetushallitus 2016, 41.)

Kuva 1. Lasten kielen kehityksen osa-alueet varhaiskasvatuksessa (Opetushallitus 2016, 40).

Kehittyvät kielelliset identiteetit					
Vuorovaikutustaidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kielitietoisuus

2.2 Kielen oppimisen tukeminen Kaarinan varhaiskasvatussuunnitelmassa

Jo vuonna 2013 hyväksytyssä Kaarinan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa on painotettu lapsen kielen kehityksen tukemista. Suunnitelmassa käsitellään kielellisten

taitojen kehittymisen edistämisen ja sanavaraston kartuttamisen keinoina lorut, riimit, sadut ja tarinat. (Kaarinan kaupunki 2013, 16.) Saduttaminen liittyy kiinteästi kielenopetukseen (Kalliala 2012, 70). Menetelmän avulla lapsen kielellistä ilmaisua voidaan dokumentoida. Lapsi havainnoi, miten hänen kertomuksensa muutetaan puheeksi. (Kaarinan kaupunki 2013, 16.)

Kaarinan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa 2013 korostuu lapsen ympäristön merkitys kielen oppimisessa. Ryhmän aikuiset sekä lapsen vertaiset, eli muut ryhmän lapset, tarjoavat lapselle mahdollisuuden havainnoida toisten puhetta. Lapsen kieli kehittyy ja muokkautuu mallioppimisena. (Kaarinan kaupunki 2013, 16.) Lapselle on luontevaa oppia kieltä itseään kokeneemmalta viestijältä (Kaarinan kaupunki 2015, 4). Kasvattajan malli puhumisessa on lapsen kielen kehityksen kannalta hyvin merkittävä. Siksi puhumisen tavan ja sisällön tulee olla harkittua ja perusteltua. (Vehkalahti 2007, 49.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa kasvattajaa kehoitetaan myös aktiiviseen tietoiseen havainnointiin lapsen kielen kehittymisestä. Havainnoinnin tueksi lapsen varhaiskasvatustilakkeen kieli- ja vuorovaikutusosioon on kirjattu kielen ja vuorovaikutuksen kehittymiseen liittyviä osa-alueita. Myös suomea toisena kielenään puhuvat lapset on huomioitu varhaiskasvatussuunnitelmassa. Heille pyritään takaamaan vahva kaksikielinen ja -kulttuurinen identiteetti. (Kaarinan kaupunki 2013, 16—17.) S2-lapselle tulee nimetä ja toistaa sanoja ja toimintaa sekä rikastaa lapsen kielen rakenteiden, sanaston sekä käyttömahdollisuuksien osaamistaan (Kaarinan kaupunki 2015, 4).

Vuoden 2017 Kaarinan varhaiskasvatussuunnitelma mukailee varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Siinä painotetaan kielellisten identiteettien kehittymisen tukemista (Kaarinan kaupunki 2017, 32). Kaarinan kaupungissa varhaiskasvatusta tarjotaan tällä hetkellä suomeksi ja ruotsiksi. Piispanlähteen päiväkodissa on viittomakielinen ryhmä. Suurin osa kaupungin S2-lapsista on sijoitettu Hovirinnan päiväkotiin. Kyseisessä päiväkodissa jopa noin neljännes lapsista puhuu äidinkielenään muuta kieltä kuin suomea. Eri kieliä päiväkodissa on vuosittain viidestä kymmeneen. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen S2-suunnitelmana toimii Kassu Kyyhky. (Kaarinan kaupunki 2017, 41.) Kaarina tukee lasten kielten kehitystä myös kirjaston toiminnalla. Kaarinan kirjasto järjestää varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisille lapsille toimintaa aktiivisesti. Suunnitelmassa mainitaan Kirjaston kettu ja satutunnit. Lisäksi lapsille järjestetään vuosittain runokilpailu. (Kaarinan kaupunki 2017, 33.)

3 MITEN LAPSELLE PUHUTAAN

3.1 Erilaiset puhujat

Yksilö kehittää jatkuvasti omaa kieltään elämänsä kokemusten karttuessa. Näin yksilölle kehittyy oma persoonallinen ja itseään heijastava tapa puhua. (Hiidenmaa 2003, 19.) Puheen erot voivat näkyä muun muassa sanoissa, kieliopissa sekä lausumisessa (Trudgill 1994, 3). Puhetapaan vaikuttaa oleellisesti puhujan maantieteellinen sijainti. Myös sosiaalisella taustalla on suuri merkitys yksilön tavassa puhua (Trudgill 1994, 2). Osa yksilön kielestä on tietoisesti rakennettua ja osa on muotoutunut tiedostamattomasti (Hiidenmaa 2003, 19).

Elämän tapahtumien aikana omaksutut sanat ja lausahdukset jäävät helposti osaksi omaa tapaa puhua vielä aikuisuudessakin. Yksilö saattaa käyttää sanoja ja sananlaskuja, jotka ovat menettäneet merkityksensä kulttuurien muuttuessa. Jokapäiväisistä sanonnoista saattaa löytyä esimerkiksi uskonnollisia vivahteita. Suomessa on tavallista todeta toisen aivastettua toiselle ”terveyttä” tai ”siunausta” (englanniksi ”Bless you”). (Whithead 2009, 25.)

Ajan myötä suomen kieli on rikastunut ja monimuotoistunut. Ennen kirjakieli oli vallitseva yleiskieli myös puheessa. Nykyään puhekieli ja kirjakieli ovat kuin eri kieliä. Tämä on huomattavissa esimerkiksi litteroidessa puhetta. Sanasto on kirjakielestä hyvin poikkeavaa. Puheessa ei ole erikokoisia kirjaimia, ei jakoja virkkeisiin, saati kappalejakoja. Puheessa on katkoja, toistoja, korjauksia sekä päällekkäistä puhetta. (Hiidenmaa 2003, 230.) Kirjakielen käytön vähentäminen on herättänyt huolta siitä, vaikuttaako se negatiivisesti lasten kirjoitustaitoihin. On esimerkiksi huomattu, että koululaiset sekoittavat kirjoituksissaan kirjakielen sekaan puhekielisiä muotoja. (Hiidenmaa 2003, 231.)

Yleisiä piirteitä lapselle puhumisessa ovat muun muassa runsas toisto sekä selkeä ääntäminen. Lioittelevan selkeä puhetapa nähdään myönteisenä tekijänä lapsen kielen oppimisessa. (Laalo & Kunnari 2012, 106—107.) Varhaiskasvattajien tarjoama kielimalli on kuitenkin arvioitu puutteelliseksi. Muun muassa professori Liisa Keltikangas-Järvinen on kritisoinut päivähoitossa annettavan kielimallin riittävyttä lapsen kielellisen kehityksen tukemisessa. Hän painottaa ennen kaikkea aikuisen kielellisen mallin merkitystä lapsen kielenoppimisprosessissa. (Keltikangas-Järvinen 2008.) Epäselvä puhe vaikeuttaa lapsen toimintaa yksinkertaisissakin toimintatilanteissa (Ketonen ym. 2000, 214).

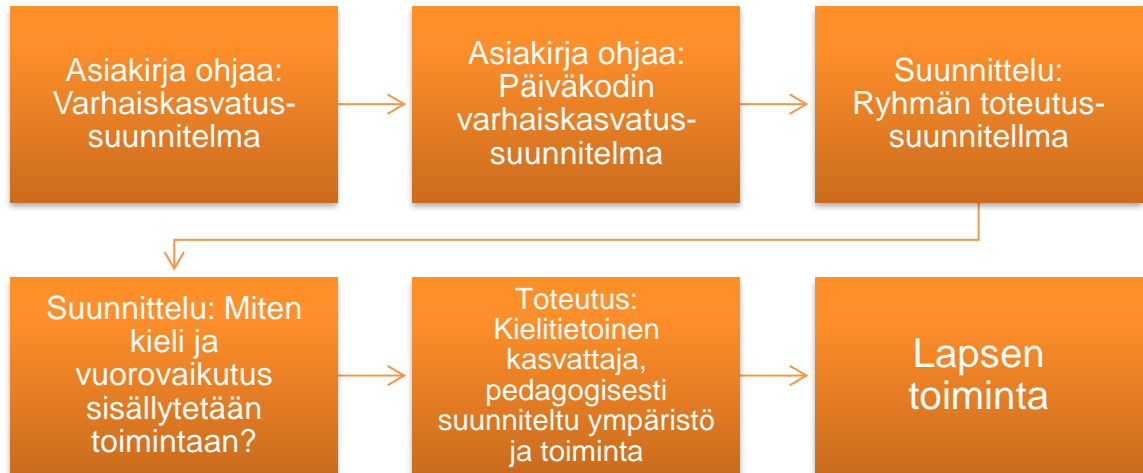
3.2 Laadukas vuorovaikutus kielen kehityksen tukena

Tutkimusten mukaan kolmivuotiaiden lasten sosioekonomisella taustalla on merkittävä vaikutus lasten kielen kehityksen eroihin. Joissakin perheissä puhutaan vähän, joissakin taas paljon. Perheen väliset keskustelut voivat olla yksipuolisia tai monipuolisia. Varhaiskasvatuksessa pyritään kuroma lasten puheen oppimisen eroja. (Kalliala 2012, 67.) Vuorovaikutus vertaisten ja kasvattajien kanssa on tärkeä oppimisen väline lapselle (Marjanen ym. 2013, 61). Oppiminen tapahtuu keskustelemalla etsien yhdessä tietoa ja vastauksia asioihin. Tietoa rakentuu yhteistyössä, kun tietoa pohditaan ja arvioidaan yhdessä. Keskustelussa nostetaan esiin omaa ajattelua, neuvotellaan ja väitellään. (Vygotsky 1982.)

Kasvattajalla on vastuu lapsen kielellisestä vuorovaikutuksesta (Gyegye & Nikkilä 2013, 15). Kaikki perushoidon ja ohjauksen tilanteet tarjoavat mahdollisuuden lapsen kielen kehityksen tukemiseen (Kaarinan kaupunki 2015, 4). Arjen tilanteet tulee hyödyntää opetuksellisina hetkinä (Loukusa 2011, 217). On tärkeää pohtia etukäteen, mitä lapselle voi opettaa siinä lapsiryhmässä ja niissä arjen hetkissä, joihin hän päiväkotipäivän aikana osallistuu (Gyegye & Nikkilä 2013, 11). Kielen ja vuorovaikutuksen tavoitteet eivät toteudu ilman suunnitelmaa. Kasvattajan tulee suunnitella toimintaa niin, että se luo sopivat olosuhteet ja mahdollisuudet kielen omaksumiselle ja kehittymiselle. (Gyegye & Nikkilä 2013, 14.)

Kaiken suunnittelun pohjana ja lähtökohtana toimii valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnittelun tukena voidaan käyttää myös päiväkodin omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa, mikäli sellainen on laadittu. Erityisten tarpeiden täyttymiseksi on aiheellista perehtyä myös lapsiryhmälle kohdennettuun suunnitelmaan. Näiden asiakirjojen pohjalta voidaan pohtia, miten kielen ja vuorovaikutuksen tavoitteet voidaan sisällyttää toimintaan. (Gyegye & Nikkilä 2013, 14.) Kasvattajatiimi suunnittelee oppimisympäristön sellaiseksi, että se vahvistaa lapsen kielen oppimista (Gyegye & Nikkilä 2013, 15). Esimerkiksi toimintatiloista löytyvät kuvat ja leikin ohjaustaulut havainnollistavat kieltä. Visuaalinen ympäristö voi kannustaa lasta nimeämiseen, kuvailevaan kieleen ja erilaisen ilmaisujen käyttöön. (Gyegye & Nikkilä 2013, 18.)

Kuva 2. Kielen ja vuorovaikutuksen suunnittelun taustatekijät. (Gyekye & Nikkilä 2015, 14.)

Lapselle on ominaista oppia kieltä ollessaan vuorovaikutuksessa itseään kehittyneemmän viestijän kanssa (Kaarinan kaupunki 2015, 3). Kasvattaja usein kokee itsensä vuorovaikutustilanteessa opettajaksi tai ohjaajaksi. Hän saattaa etukäteen jo päättää, millä tavoin ja mistä aiheesta keskustelu käydään. Kasvattaja päättää toisinaan jopa sen, mihin keskustelun lapsen kanssa on tarkoitus johtaa. Kasvattajan ja lapsen välisen puheen tulee olla vastavuoroista. Lapselle tulee antaa aikaa kertoa asiansa ja tulla ymmärretyksi. Kasvattajan on asennoituttava keskusteluun lapsen kanssa niin, että molemmat osapuolet ovat arvokkaita ja tulevat yhtä lailla kuulluksi. (Vehkalahti 2007, 17.) Vuorovaikutteisessa keskustelussa lapsi oppii kuuntelemaan ja puhumaan omalla vuorollaan (Gyekye & Nikkilä 2013, 15).

Kasvattajan on tiedostettava, millaisen kielellisen mallin hän tarjoaa lapselle (Gyekye & Nikkilä 2013, 15). Puheessa tulee suosia selkeää yleiskieltä (Gyekye & Nikkilä 2013, 16). Muun muassa murteen käyttämisestä tulee välttää (Kaarinan kaupunki 2015, 3). Lapselle puhuessaan kasvattajan tulee muodostaa lauseet lapsen kielellisten taitojen mukaisesti. Kasvattajan käyttämät lauseet voivat olla lapsen lauseita pidempiä, jos hän käyttää lapselle ymmärrettäviä sanoja ja ilmauksia. Kasvattaja muodostaa lapsen tuottamista yksit-

täisistä sanoista lauseita. Kielellisesti taitavamman lapsen kieltä voidaan rikastaa ja monipuolistaa. Kasvattaja voi esimerkiksi laajentaa lapsen ilmausta. (Gyekye & Nikkilä 2013, 17.)

Kielitietoinen kasvattaja sanoittaa aktiivisesti tekemistään (Gyekye & Nikkilä 2013, 16). Päivähoidossa esiintyviä arkipäivän asioita ja esineitä, kuten vaatekappaleiden nimiä, sekä aineita, on suositeltavaa nimetä lapselle hänen sanastonsa ja puheen ymmärtämisensä kehittymisen takaamiseksi. Lapselle tulee opettaa myös suhdekäsitteitä. Esimerkiksi ruokailutilanteessa lasta on hyvä kannustaa itse kertomaan, kuinka paljon ruokaa hän haluaa. Opetettavia suhdekäsitteitä ovat muun muassa vähän, paljon, lisää, enemmän, ensin, lopuksi, ylös ja alas. (Loukusa 2011, 217.)

Kertomistaitoja ja lauserakenteita voidaan harjoitella kysymällä lapselta erilaisia kysymyksiä (Loukusa 2011, 221). Kysymysten avulla kasvattaja voi haastaa lasta käsittelemään, jäsentämään ja selittämään opittua tietoa ja ymmärrystään. Hyvät kysymykset ovat lyhyitä ja yksinkertaisia. Ne kohdistuvat tiettyyn käsiteltävään aiheeseen sekä tuottavat parhaimmillaan kiinnostavia vastauksia, jotka houkuttelevat jatkamaan aiheesta keskustelua ja kysymistä. Kysymykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: tieto-, pohdinta- ja prosessi-kysymyksiin. Tietokysymykset ovat suljettuja ja pinnallisia kysymyksiä, joihin on vain yksi vastaus. Esimerkiksi ”Mikä on Ruotsin pääkaupunki” on tietokysymys. Pohdintakysymykseen lapsi voi sen sijaan vastata monella eri tavalla, sillä se on avoin ja syvätason kysymys. ”Mistä sinä sait nimesi?” on yksi esimerkki pohdintakysymyksestä. Prosessikysymys haastavaa vielä syvempään pohdintaan. Kysyessään lapselta ”Miksi luulet, että vanhempasi antoivat sinulle tuon nimen?” haastaa lasta vastaamaan, miten hän tiesi tai ratkaisi jonkin asian. Kertoessaan, miten hän päätyi kyseiseen vastaukseen, lapsi oppii ymmärtämään oppimistaan. (Eskelä-Haapanen ym. 2015 40—41.)

3.3 Haasteelliset ilmaukset ja ymmärrettävyys

Kasvattajan on aiheellista pohtia, onko hänen kielellinen viestinsä lapselle ymmärrettävissä. Huomiota tulee kiinnittää muun muassa termeihin, sanavalintoihin ja kielioppiin. (Gyekye & Nikkilä 2013, 11.) Lapselle saatetaan asettaa epähuomiossa sellaisia kysymyksiä tai ohjeita, joita hän ei kykene ymmärtämään. Kasvattaja voi pyytää lasta esimerkiksi ”Laittamaan sen takaisin sinne”. Kasvattaja olettaa lapsen muistavan, mistä esineestä on kyse, ja mihin kyseinen esine on yleensä palautettu. (Loukusa 2011, 104.)

Yleinen kieliopillinen virhe on puhua itsestään kolmannessa persoonassa. Kasvattajan tulee käyttää itsestään minä-persoonapronominia ja tällöin taivuttaa myös verbin vastamaan persoonamuotoa. (Gyekye & Nikkilä 2013, 11.)

Pragmaattiseen ymmärrykseen kuuluvia taitoja ovat esimerkiksi sanojen monimerkityksellisuuden tiedostaminen sekä ironisten ja epäsuorien ilmausten ymmärtäminen. Myös sanattomat kommunikoinnin tavat, ilmeet ja eleet kuuluvat pragmaattisen ymmärtämisen taitoihin. On ymmärrettävää, että päivähoitoikäinen lapsi ei ymmärrä vielä esimerkiksi ironian elementtejä siinä missä peruskouluikäinen lapsi. Lapsen taidot kehittyvät tasaisesti muun kehityksen edetessä ja ympäristön tarjoaminen kokemusten lisääntyessä. (Loukusa 2011, 104.)

Kasvattaja voi käyttää puhuessaan suoria ja epäsuoria lauseita. Ymmärtääkseen näiden lauseiden eron, tulee tutkia niiden perusrakenteita. Lause voi olla kieliopilliselta rakenteeltaan toteava, kysyvä tai käskevä. Lauseen käyttötarkoitus voi olla lausunto, kysymys, määräys tai pyyntö. (Cameron-Faulkner 2014, 45.) Esimerkiksi ”Tule tänne” on käskevä määräys. Lause voi kuitenkin olla myös kysyvä pyyntö ”Tulisitko tänne?”. Yleinen epäsuoran ilmauksen alku on ”Voisitko sinä”. (Cameron-Faulkner 2014, 46.) Pragmaattisesti haasteelliset ilmaukset vaativat kontekstin ymmärtämistä (Loukusa 2011, 104).

Huumori edellyttää ymmärrystä siitä, että valheellisuus on tarkoituksellista ja tuottaa näin viihdytystä. Ymmärtääkseen huumoria lapsen täytyy siis ymmärtää, että vitsailija haluaa kuulijansa ymmärtävän, ettei vale ole totta. Huumoria on mahdollista käyttää apuna opettamaan lapselle ei-kirjaimellista kieltä. (Hoicka 2014, 233.) Ironia vaikuttaa olevan kaikista vaativin tapaus ei-kirjaimellisen kielen käytöstä. Ironian ymmärtämiseen vaikuttavat muun muassa kulttuuri ja puhujan äänenpaino. (Matthews 2014, 6.) Ironian ymmärtämisessä puhujan tuttuudella on todettu olevan merkitystä. Lapset ymmärtävät nimittäin tutun henkilön tuottamaa ironiaa paremmin kuin vieraan. (Loukusa 2011, 108.)

Pragmaattisella kielihäiriöllä tarkoitetaan häiriöitä, kuten vaikeutta ymmärtää ilmausten sanattomia merkityksiä sekä kielen käytön hankaluutta sosiaalisissa tilanteissa. Pragmaattiset kielihäiriöt voivat johtua erinäisistä syistä, kuten autismin kirjosta sekä psyykkisistä tai muista häiriötiloista, kuten aivovammoista, skitsofreniasta, käytöshäiriöistä, nykimishäiriöistä, ahdistuneisuushäiriöistä sekä masennuksesta. Eri kielihäiriöihin tulee suhtautua erilaisin keinoin ja menetelmin. Siksi pragmaattisten kielihäiriöiden tunteminen ja tunnistaminen on tärkeää. (Loukusa 2011, 157—169.)

3.4 Kielenkehityksen vaikeuksiin vastaaminen

Kuullun puheen ymmärtämisvaikeudet vaikeuttavat lapsen toimintaa kaikessa arjen toiminnassa. Kasvattajan on tärkeää huomioida lapsen kielellisen kehityksen ja kuullun ymmärtämisen haasteet. Ohjeen tulee olla selkeä, ja se on myös hyvä toistaa uudelleen, jos lapselle on ominaista unohtaa kuulemansa nopeasti. Myös apuvälineiden käyttö voi toimia. (Lyytinen 2014, 68). Myös lauseen rakenteeseen tulee kiinnittää huomiota. Kasvattaja voi yksinkertaistaa lauserakennetta ja puhua lyhyin lausein. Myös tilanteen etenemistä jäsentävät ilmaisut voivat auttaa, kuten ensin, sitten ja lopuksi. (Ketonen ym. 2014, 214—215.) Lapsen perushoitotilanteet tarjoavat monia mahdollisuuksia kielellisten taitojen harjoitteluun. Riimit, runot, laulut ja sanaleikit arjen toiminnoissa tutustuttavat lapsia sanojen rakenteisiin ja rytmiin. (Siiskonen ym. 2014, 325.)

Lasta kehittäväälle vuorovaikutukselle on olennaista, että lapsi ja aikuinen jakavat kiinnostuksen kohteen keskenään. Kun aikuinen tunnistaa lapsen kehityksellisen tason, voi hän parhaiten tukea lapsen sen hetkistä kielellistä kehitystä. Tukeminen voi olla sanojen merkitysten laajentamista, kertomusta tukevia tai ymmärrystä lisääviä kysymyksiä ja malleja siitä, miten kieltä erilaisissa tilanteissa käytetään. Joskus on hyvä käyttää myös suoraa ohjausta kertomalla esimerkiksi, miten jokin sana taipuu. Aikuisten mallin lisäksi lapsi saa malleja kielen kehityksensä, ajattelunsa ja mielikuvituksensa tueksi myös toisilta lapsilta. (Hakamo 2011, 12.)

Pienen lapsen puheen ja kielen kehitystä seurataan päiväkodissa ja neuvolassa. Jos kehityksessä todetaan selvää viivettä, pitäisi lapsi ohjata puheterapeutin ja erikoislääkärin tutkimuksiin. Usein kuitenkin luotetaan siihen, että lapsen puhe lisääntyy ja selkiintyy ajan myötä. Näin tavallisesti käykin. Jos kuitenkin kielellisiä taitoja ei tarkemmin tutkita, jäävät viivästyneeseen puheeseen mahdollisesti liittyvät ilmaisu- ja ymmärtämisvaikeudet toteamatta. Riittävän aikaisin aloitettu kuntoutus ennaltaehkäisee ja lieventää odotettavissa olevia vaikeuksia. (Hakamo 2011, 17.)

Usein puheen ja kielen kehitysviivästymät nousevat esille kielellisten taitojen hitaana omaksumisena ja kapea-alaisena hallintana. Puheenkehityksen viivästyminen näkyy selvästi jo 2—4-vuotiailla lapsilla vähäisenä puheen ja oikeiden sanojen määränä. Yksittäisen äänne- tai täsmeyttämyys on kuitenkin 5-vuotiaalla vielä normaalia. Pitkittynyt äännevirheisyys voi häiritä muuta kielenkehitystä ja aiheuttaa sosiaalista eristyneisyyttä,

esimerkiksi vetäytymistä leikistä tai kiusatuksi tulemista. (Hakamo 2011, 17.) Lasten yhteisössä lapsen aseman voivat määrittää hyvin pinnallisilta tuntuvat syyt, kuten juuri taitojen erot ja poikkeavuudet (Marjanen ym. 2013, 49).

Kielen kehityksen ongelmat voivat liittyä kielen äänteistöön, sanojen taivutukseen ja lauserakenteisiin sekä kielen merkityksiin. Kielen äänteistöön liittyvät ongelmat voivat olla luonteeltaan joko artikulaatioon tai äännejärjestelmään liittyviä. Suomen kielessä erityisen vaativat äänteet ovat [r]-äänteen kielenkärkitäry sekä [s]-äänteen paikantuminen suussa. Lisäksi lapsen ääntöelinten yhteistoiminnassa voi olla hankaluuksia. Sanojen taivutukseen ja lauserakenteisiin liittyvät ongelmat ilmenevät kyvyttömyytenä hallita kielen sääntöjärjestelmää. Sanojen taivutus voi olla virheellistä, ja järkevien lauseiden muodostaminen vaikeaa. Lapsen sanojen muodostamisen vaikeudet voivat liittyä myös kyvyttömyyteen jakaa sanoja tavuiksi. (Hakamo 2011, 17—18.) Kielen merkityksiin liittyvät häiriöt puolestaan ilmenevät sanavaraston kapeutena, kuulomuistin heikkoutena tai kuullun prosessoinnin hitautena, esimerkiksi esineiden tai asioiden kuvailu on vaikeaa. Lisäksi lapsi ei kykene käyttämään kieltä asianmukaisesti, ja vuorovaikutustilanteissa puhumisen ja kuuntelun vuorottelu tuottaa vaikeuksia. (Hakamo 2011, 18.)

Puheen ja kielen ymmärtämisen vaikeuksien ilmetessä tulee kiinnittää erityistä huomiota muun muassa ohjeistuksen selkeyteen. On ymmärrettävää, jos lapsi ei ymmärrä asiaa oikein ensimmäisellä, eikä välttämättä seuraavallakaan kerralla. Kärsivällisyyden säilyttäminen on tärkeää. Lapselta on toisinaan myös hyvä varmistaa, onko hän ymmärtänyt asian oikein vai tarvitseeko hän kenties lisää ohjausta. Lapsi saattaa myös väsyä tavallista nopeammin, jonka vuoksi taukojen pitäminen on suositeltavaa. Lasta tulee kannustaa hakemaan kasvattajalta ohjausta itsenäisesti. Tarkkaavaisuuden ja ymmärtämisen vaikeuksien ilmetessä olennaista on saada ja säilyttää lapsen huomio. Puheen tulee olla tarpeeksi hidastempoista. Lauserakenteen tulisi olla selkeä, jotta lapsen keskittyminen ja mielenkiinto pysyvät yllä. (Hakamo 2011, 18—19.)

Sanaston ymmärtämisen vaikeuksia esiintyy silloin, kun kasvattajat käyttävät liian laajaa ja monipuolista, tai muuten lapselle vierasta kieltä (Hakamo 2011, 18). Monissa päivähoitoryhmissä on yhä enemmän niin sanottuja S2-lapsia, eli suomea toisena kielenään puhuvia lapsia (Gyekye & Nikkilä 2015, 51). Suomea toisena kielenä puhuvien lasten kanssa sanaston käyttämiseen ja sen opettamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lauserakenteen tulee olla johdonmukainen ja asioista tulee puhua niiden oikeilla nimillä. Tekemisiin liittyviä avainsanoja on hyvä nimetä lapselle ääneen sekä painottaa. Etenkin

kirjaimet, värit ja numerot ovat sanoja, joita lapselle voidaan tietoisesti opettaa arjen puuhasteluissa. Lasta tulee kannustaa käyttämään suomen kieltä mahdollisimman paljon. Hänelle voidaan tehdä esimerkiksi erilaisia puheen harjoituksia sekä kysellä ja kerrata tapahtuneita asioita. (Hakamo 2011, 18—19.)

Monikulttuurisuus päiväkodeissa on huomioitu varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Suomi toisena kielenä-, eli S2-opetus, on tarkoitettu lapsille, joiden suomen kieli ei ole syntyperäisen suomalaisen lapsen tasolla kaikilla osa-alueilla. Opetuksen lähtökohtana on tukea lasta tärkeän sanaston oppimisessa, jotta hän voi toimia ja oppia vertaisryhmän kanssa. Oleellisin sanasto liittyy leikkiin, arjen tilanteisiin sekä ryhmään liittymiseen. Aikuisen tulee kuunnella ja havainnoida tietoisesti lasta, jotta hän voi tukea lasta yksilöllisesti kielen oppimisessa. (Sinko 2011, 93.) Maahanmuuttajalapsen kanssa niin sanottu selkokielistäminen on usein tarpeen. Lapsi oppii kieltä vuorovaikutuksessa ja jatkuvalla toistolla ja harjoittelulla. Harjoittelu on parhaimmillaan leikinomaista, kannustavaa ja hauskaa. (Sinko 2011, 95.)

Monet suomen kielen rakenteet voivat aiheuttaa kieltä opettelevalle päänvaivaa. Esimerkiksi vokaalien ja konsonanttien pituuksien erottelu on monille maahanmuuttajalapsille hankalaa. Tähän auttaa tavuttaminen yhdessä kasvattajan kanssa. (Sinko 2011, 95.) Sanaston opettaminen ei saa rajoittua vain substantiiveihin. Lapsen tulisi oppia myös muita sanaluokkia, kuten verbejä, adjektiiveja, partikkeleja, numeraaleja sekä adverbeja. Irrallisten sanojen harjoittelun sijaan uutta sanastoa on suositeltavaa rakentaa käytännön esimerkkejä käyttäen. Opettamisen ei myöskään kuulu tapahtua vain järjestetyissä opetustilanteissa, vaan kielen oppimisen tulisi olla osa lapsen arkea. (Sinko 2011, 96.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa käytettiin kartoittavaa tutkimusotetta. Laadullisessa tutkimuksessa etsittiin vastausta kolmeen tutkimuskysymykseen (pääongelmaan ja alaongelmiin):

Tutkimuksen pääongelma:

Millainen on kasvattajan hyvä kielimalli?

Tutkimuksen alaongelmat:

1. Kuinka päiväkotiyhdyntekijät puhuvat lapsille?
2. Onko työntekijöiden käyttämä kieli lapselle ymmärrettävää?

4.2 Tutkimuksen kohde ja menetelmät

Rajasin tutkimuksen kohteen Lyhdyn päiväkodin työntekijöihin. Tapaustutkimuksen avulla Lyhdyn päiväkotiy saa intensiivistä ja yksityiskohtaista tietoa työntekijöidensä tavasta käyttää suomen kieltä (Hirsjärvi ym. 2007, 130). Päiväkodin nimi on muutettu yksikön sekä tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden yksityisyyden kunnioittamisen vuoksi. Tutkimukseni kohdistui kolmeen työntekijään, jotka työskentelivät saman lapsiryhmän parissa. Ryhmässä työskentelevästä kolmesta kasvattajasta kaksi olivat lastenhoitajia ja yksi lastentarhanopettaja. Tutkimukseni kohdistui kyseiseen ryhmään opintoihini kuuluvan harjoittelun vuoksi. Kyseiset kolme työntekijää olivat tutkimuksen kannalta hyvä kohde myös siksi, että he olivat eri-ikäisiä ja heillä oli erilaiset taustat sekä koulutus. Käytän tutkimuksen kohteena olevista henkilöistä muutettuja nimiä: lastentarhanopettaja Liisa sekä lastenhoitajat Maria ja Sanna. Myös päiväkotiryhmän lasten nimet ovat muutettu.

Tutkimuksen kannalta oli olennaista selvittää lapsiryhmän ikäjakauma sekä suomea toisena kielenä puhuvien lasten määrä. Ryhmän ikäjakauma oli 2—5-vuotta. Ryhmässä oli useita S2-statusen lapsia. Kielelliseen kehitykseen liittyviä häiriöitä ei oltu todettu kenenkään. Lasten yksilöllisistä kielelliseen kehitykseen liittyvistä haasteista keskustelin

ennen tutkimusta ja sen aikana päiväkodin johtajan sekä päiväkotiryhmän työntekijöiden kanssa.

Yksi tutkimustavoista oli haastattelu. Haastattelun avulla voitiin selvittää haastateltavien ajatusmaailmaa, tunteita ja uskomuksia (Hirsjärvi ym. 2007, 207). Haastattelin Liisaa, Mariaa ja Sannaa yksilöhaastatteluina. Haastattelu kolme teemaa olivat:

1. Kokemus omasta tavasta puhua
2. Kasvattajan kielimallin merkitys
3. Kielimallin kehittäminen

Toinen tutkimusmenetelmä oli systemaattinen havainnointi. Tarkoituksena oli havainnoida Liisan, Marian ja Sannan puhetta Lyhdyn päiväkodin arjen tilanteissa. Havainnoinnin avulla voitiin muun muassa selvittää, toimivatko henkilöt niin kuin he haastattelussa kertoivat toimivansa (Hirsjärvi ym. 2007, 207). Havainnoinnin tarkoituksena oli saada välitöntä ja suoraa informaatiota sen kohteesta (Hirsjärvi ym. 2007, 208). Havainnoinnissa äänitin puhelimen avulla arjen tilanteita, joissa Liisa, Maria tai Sanna olivat osallisina. Tilanteita olivat ulkoilu, ruokailu, vapaa leikki, siirtymät ja pukeutuminen sekä ohjattu toiminta. Oma roolini havainnoinnissa oli ulkopuolinen. Pyrin viemään nauhoitusvälineen tilanteeseen niin, ettei se herättänyt erityistä huomiota. Joissain tilanteissa, kuten metsäretkillä, nauhoitusväline kulki mukanani taskussa. Tarkoitukseni oli olla muuttamatta tilanteen kulkua. Äänitysten ajankohdat oli määritetty etukäteen, mutta tarkasta aikataulusta ei informoitu tutkimuksen kohteena oleville päiväkodin työntekijöille.

Litteroin äänitetyn laadullisen aineiston, jotta sitä olisi helpompi analysoida. Litteroimisella tarkoitetaan aineiston laadullisen aineiston muuttamista kirjalliseen ja sanatarkkaan muotoon (Hirsjärvi ym. 2007, 217). Analysoinnin tueksi määritin seuraavat kysymykset:

- Käyttääkö kasvattaja murretta/puhekieltä/kirjakieltä?
- Esiintyykö puheessa sanontoja?
- Onko puhe lapselle ymmärrettävää? (Ikä- ja kehitystaso otetaan huomioon)
- Dialogisuus/vuorovaikutteisuus
- Erottuuko puheesta ironian/huumorin elementtejä?
- Erottuuko puheesta erityisiä merkityksiä/asenteita?
- Puhutaanko kaikille lapsille samalla tavalla?
- Kenelle puhe on suunnattu?

Analysoinnin perusteella kokosin niin sanottuja synteesejä. Synteesin tarkoitus on vastata määritettyihin ongelmiin sekä koota tutkimuksen tärkeimmät seikat yhteen (Hirsjärvi ym. 2007, 225). Tutkimuksen lopusta löytyvät johtopäätökset syntyivät synteisien tuella. Johtopäätöksissä pohdin myös tutkimuksen merkitystä ja hyödyllisyyttä.

Kaikkea tutkimuksen aineistoa käsiteltiin hyvän tutkimustavan ja salassapitosäännösten mukaisesti. Osallistuneiden henkilöllisyys ei paljastu. Aineistot hävitettiin asianmukaisesti käsittelyn jälkeen. Lyhdyn päiväkodin lasten vanhempia ja työntekijöitä tiedotettiin tutkimuksesta elokuun 2017 alussa. Tiedote löytyy liitteistä. Tutkimuksella on Kaarinan kaupungin myöntämä tutkimuslupa.

4.3 Prosessin vaiheistus ja aikatauluttaminen

Prosessi noudatti lineaarista mallia. Tutkimuskysymysten ja tavoitteiden määrittelyn ja suunnitteluvaiheen jälkeen toteutin tutkimuksen kenttätyönä Lyhdyn päiväkodissa. Laadullinen aineisto litteroitiin. Niiden pohjalta tein analyysin, synteetit sekä lopulliset johtopäätökset ja pohdinnat.

Kuva 3. Tutkimuksen vaiheet.

Tutkimuksen suunnittelu painottui kesä- ja heinäkuun välille 2017. Tutkimus käynnistyi elokuussa 2017, jolloin myös työharjoitteluni Lyhdyn päiväkodissa alkoi. Elo- ja syyskuun aikana toteutin tilanteiden äänityksen ja litteroinnin. Työntekijöiden haastattelut tapahtuivat syyskuun lopussa.

Äänitykset oli jaettu neljän viikon ajalle niin, että jokaisena arkipäivänä havainnoin yhtä etukäteen määriteltyä tilannetta noin 20–30 minuuttia. Äänitykset sijoituivat elo- ja syyskuun viikoille 33–36. Jokaisella viikolla äänitin yhden ulkoilu-, ruokailu-, leikki-, siirtymätilanteen sekä ohjattua toimintaa. Määritin äänityksen kohteet jokaiselle päivälle etukäteen kahdesta syystä. Ensimmäinen syy oli tutkimuksen luotettavuuden takaaminen. Tutkijan roolissa voi tiedostamattakin tehdä valintoja sen suhteen, millaisia tilanteita päättää nauhoittaa. Toiseksi tarkalla aikataulutuksella ja suunnitelmallisuudella takasin sen, että äänitteitä löytyy yhtä paljon jokaisesta eri tilanteesta. Varauduin kuitenkin aikataulun muutoksiin. Nauhoitusajat esitin etukäteen ainoastaan päiväkodin johtajalle, jotta muut päiväkodin työntekijät eivät olisi tehneet tietoisia valintoja puhuessaan lapsille.

Taulukko 1. Äänitteiden ajankohdat.

	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
Viikko 33	Ulkoilu	Ruokailu	Vapaa leikki	Siirtymät ja pukeutuminen	Ohjattu toiminta
Viikko 34	Ruokailu	Vapaa leikki	Siirtymät ja pukeutuminen	Ohjattu toiminta	Ulkoilu
Viikko 35	Vapaa leikki	Siirtymät ja pukeutuminen	Ohjattu toiminta	Ulkoilu	Ruokailu
Viikko 36	Siirtymät ja pukeminen	Ohjattu toiminta	Ulkoilu	Ruokailu	Vapaa leikki

Tutkimuksen analysointi, synteetit, johtopäätökset sekä pohdinnat ajoittuivat loka- ja marraskuulle. Tutkimus valmistui marraskuussa 2017.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Puheen erot eri tilanteissa

Ulkoilussa lapsiin kohdistuva puhe oli usein toiminnan rajoittamiseen liittyvää. Toistuvia sanoja olivat muun muassa ”varo”, ”tänne”, ”ei” ja ”älä”. Vuorovaikutus lasten kanssa jäi usein pintapuoliseksi. Esimerkkinä toimii ote tilanteesta, jossa kasvattaja Sanna puuttui lasten väliseen ristiriitatilanteeseen ulkoilun aikana. Kasvattaja reagoi tilanteeseen huomattuaan lapsen heittävän hiekkaa toisen lapsen päälle. Hän aloitti ensin selvittelemällä tilannetta, ja antamalla ohjeen tilanteessa toimimiseen.

Sanna: Lauri, nyt rauhotut. Hiekka ei lennä. Mitä sanoin just?

Hän ohjasi lapsen lähemmäs itseään ja jatkoi keskustelua hänen kanssaan kasvotusten. Hän pyrkii selvittämään, miksi lapsi käyttäytyi ei-halutulla tavalla:

Sanna: Nyt hetkeksi tänne. Miten voi Lauri olla aina ne ulkoilut... Oletko nukkunut tänään päiväunia? Oletko? Alkaa näyttää vähän siltä, että ei olla. Mikä sul on kädes? Älä heitä sitä. Nyt mul menee hermot päälle. Mikä sul ja Paavol nyt on? Miksi sä heität Paavoon hiekkaa? Nii ja sä et halua vai?

Selvitettyään tilanteen syntymisen syitä, hän lähti etsimään konfliktiin ratkaisua.

Sanna: Paavo sä voisit kans leikkiä Laurin kans ihan kunnolla eikä mennä häiritsee siihe. Yllytiksää vähän toista heittelemään hiekkaa?

Tämän jälkeen hän tarkensi toimintaohjetta. Hän käytti toisen lapsen käyttäytymistä halutun toimintatavan esimerkkinä.

Sanna: Kattokaa ku Mikkoki pistää hiekkaa tohon kuormaan... niin te voisitte kans ottaa. Paavo, haetaanko sullekki oma kuorma-auto? Sä voisit mennä Laurin ja Mikon kans leikkimää.

Kasvattaja sai lasten huomion. Toinen lapsi koetteli silti vielä rajoja.

Sanna: Älä Lauri enää heitä... Koeta muistaa. Paavo... haetaanks Paavo sulle oma auto? No ota tost uus.

Lapset siirtyivät leikkimään rekka-autoilla. Kasvattaja etsi pelkän kieltämisen sijaan lapsille toimintaa, jossa ei-toivottu hiekan heittäminen unohtui. Tässä tilanteessa kasvattaja onnistui tavoitteessaan.

Kasvattajat jäivät usein tarkkailemaan ja havainnoimaan lapsia kauemmaksi, jolloin tilaisuuksia keskusteluun tarjoutui huomattavan vähän. Kasvattajien keskinäisen puheen määrä oli kaikista korkein ulkoilujen aikana. Päiväkotiryhmien välillä jaettiin tällöin tietoa. Käytännön asioista keskustelu siirtyi toisinaan myös työntekijöiden henkilökohtaisiin asioihin. Pienten lasten toimintaa sanoitettiin ulkona kuitenkin paljon. Kasvattajat kuvailivat lapsille heitä ympäröiviä esineitä, asioita ja tapahtumia. S2-lasten toimintaa sanoitettiin erityisen paljon. Kasvattajien ja lasten välinen vuorovaikutus oli tutkimuksen aikana laadukkainta silloin, kun pihalla leikki vain vähän lapsia kerrallaan. Syitä tähän voi olla monia. Työntekijöiden houkutus ja mahdollisuudet keskustella keskenään pienenevät, jos ulkona ei ollut useita työntekijöitä. Toisaalta myös melun ja ihmisvilinän määrän lasku saattoi tehdä vuorovaikutuksesta lasten kanssa mieluisampaa. Meluinen tila häiritsee puhumista ja kuuntelemista. Lapsen kielen kehittymisen vuoksi kasvattajien tulee kiinnittää huomiota tilojen melutasoon. (Gyekye & Nikkilä 2015, 12.)

Tutkimuksen kohteena ollut päiväkotiryhmä teki viikoittain retkiä lähimetsään. Näiden metsäretkien aikana kasvattajien ja lasten välinen vuorovaikutus oli usein erityisen vuorovaikutteista. Kasvattajat keskustelivat lasten kanssa luonnosta löytyneistä asioista ja ilmiöistä. Kasvattajat kertoivat metsäretkien tarjoavan kielellisen kehityksen näkökulmasta arvokkaita hetkiä.

Ruokailussa lapsille puhui eniten usein se kasvattaja, joka jakoi ruokaa. Lapselta usein kysyttiin sama lause: ”Otatko vähän vai paljon?”. Usein kasvattaja jätti lauseesta ruokasanon pois, koska oletti lapsen ymmärtävän, että tilanteessa kysyttiin otettavan ruoan määrää. Koska lapsilta kysyttiin sama kysymys päivittäin, he olivat oppineet kysymyksen merkityksen. Kasvattajien ja lasten keskinäinen puhe keskittyi usein ruokailuun. Kasvattajat ohjasivat lapsia ruokailemaan oikeaoppisesti. Lapset saivat sanallista ohjeistusta muun muassa aterimien käytössä ja ruokatavoissa. Lapsia kehoitettiin usein syömään rauhallisesti ja ”antamaan ruokarauha” muille. Siirtymien tapaan lapsia ohjeistettiin toimimaan ”reippaasti”, ”nätisti” ja ”kunnolla”. S2-lapsille puhe oli hyvin pelkistettyä ja selkokielen omaista:

Sanna: Maista. Maista yksi. Näytä kun maistat.

Lapsia kehoitettiin maistamaan toistuvasti. Myös ruokailun jälkeen otettavien pastillien ohjeistus etenkin S2-lapsille oli vähäsanaista. Vastaus S2-lapsen kysyessä pastillia oli usein ”Yksi”. Ruokailussa kasvattajat olivat useimmiten vähäpuheisia, sillä halusivat kannustaa lapsia hiljaiseen syömiseen. Toisinaan kasvattajat keskustelivat lasten kanssa

menneistä ja tulevista tapahtumista ja kuulumisista. Parhaimmillaan keskustelu oli dialogista ja lämminhenkistä. Kasvattajat keskustelivat usein myös keskenään käytännön asioista tai kuulumisista. Henkilökohtaisista asioista keskustelua tulisi kuitenkin välttää lapsiryhmässä (Vehkalahti 2007, 49). Kasvattajien keskustelu keskenään eri puolilla ruokailutilaa innosti myös lapsia puhumaan eri pöytien välillä. Kasvattajista Liisa muistutti toisinaan muita kasvattajia näyttämään mallia lapsille rauhallisuudesta ja hiljaisuudesta.

Vapaan leikin aikana kasvattajat antoivat lapsille mahdollisuuden leikkiä keskenään omilla oloissaan. Lasten hyvin sujuvaa leikkiä ei menty ”häiritsemään”, vaan lapsia havainnoitiin kauempaa. Ristiriitatilanteisiin puututtiin, jos lapset eivät ratkaisseet ristiriitatilannetta itse. Kasvattajat muistuttivat lapsia pyytämään anteeksi, jakamaan leluja ja odottamaan vuoroaan. Usein vapaalla leikkiajalla kasvattajat sanoittivat S2-lasten pelejä ja leikkejä. S2-lapsille tarjottiin kielen kehitystä tukevaa tekemistä, kuten kuvien tutkimista ja niiden sanoittamista. Leikeissä kasvattajat sanoittivat erityisen paljon värejä, muotoja sekä numeroita.

Liisa: Katso, Daniel (S2-lapsi). Tässä talossa on vihreät verhot. Noin. Tässä on keltaiset verhot. Hyvä.

Sisällä leikkiessä tilojen melutaso oli jatkuvasti korkealla. Tämä oli huomattavissa äänitteitä litteroidessa. Puheesta oli hankala saada selvää, sillä monet lapset ja aikuiset puhuivat samanaikaisesti pienessä tilassa. Leikkipaikkojen suunnittelulla voidaan vaikuttaa melutason määrään. Lasten ei tarvitse leikkiä hiljaisesti, jos lapset ovat jaettu eri tiloihin leikkimään. (Gyekye & Nikkilä, 2013 12.) Lyhdyn päiväkodissa tämä tiedostettiin, mutta toisinaan suuri määrä lapsia päätyi silti leikkimään samoihin tiloihin.

Siirtymä- ja pukeutumistilanteissa käskymuotoisten lauseiden määrä oli korkea. Ylimääräiset täytesanat karsiutuivat usein pois. Kommunikointi tapahtui myös yksittäisillä sanoilla. Muun muassa sanoja ”tossut”, ”pue”, ”reippaasti”, ”odota” ja ”eteisessä” käytettiin usein yksittäisinä sanoja ilman ympäröivää lausetta. Puheessa käytettiin sanaa ”reipas” runsaasti. Kyseisellä sanalla on monia eri merkityksiä, ja kasvattajan on suositeltavaa käyttää sitä harkitusti (Gyekye & Nikkilä 2015, 10). Pukeutumistilanteissa lasta pyydettiin pukemaan ja kävelemään reippaasti sekä olemaan itse reipas. Kasvattajat esittivät lapsille toistuvasti samoja kysymyksiä, jotka tarkoitettiin muistutukseksi tietystä toiminnasta. Esimerkiksi kasvattajan kysyttyä ”Pesitkö kädet?”, hän ei yleensä odottanut lapselta vastausta, vaan halusi muistuttaa lasta käsien pesemisestä. Toinen usein toistunut, muistuttava kysymys oli ”Mikä unohtui?”.

Lepoajalla kasvattajat eivät tuottaneet puhetta juuri lainkaan. Ohjaus oli enemmän fyysistä. Eleet, kosketukset ja lähellä olo rauhoittivat lasta. Lapset kuuluivat kasvattajan puhetta pääasiassa kirjaa luettaessa. Lapsille luetut kirjat olivat usein tarinallisia ja kielellisesti rikastuttavia. Lapset kuuluivat kirjoista monenlaisia sananlaskuja, ilmaisuja ja sanoja. Kasvattajat valitsivat itse lapsille luettavat kirjat. Valitut kirjat sisälsivät usein jonkin opetuksen, joka liittyi esimerkiksi ihmissuhdetaitoihin ja tunteiden käsittelyyn. Kasvattajien valitsemisissa kirjoissa esiintyi myös huumoria. Tutkimuksessa tuli ilmi muutamia tapauksia, joissa kasvattaja poikkesi lukiessaan kirjan alkuperäisestä tekstistä. Muutokset olivat pieniä, usein yhden sanan muutoksia. Etenkin ns. klassikkokirjoissa kieli voi olla vanhahtavaa, ja sisältää sellaisia sanoja ja merkityksiä, jotka nykypäivänä koetaan paheksuttavina. Tällöin kasvattajat saattoivat kiertää kirjan tekstiä omilla sanoillaan. Keskustelimme aiheesta Sannan, Marian ja Liisan kesken. Kaikki olivat sitä mieltä, että luettavat kirjat tuli valikoida ja tarkastaa ennen niiden lukemista lapsille. Jos kirjaa ei ehtinyt tarkastamaan perusteellisesti, jouduttiin kesken lukemisen muuttamaan kirjan tekstiä ”lapselle sopivaksi”.

Ohjatussa toiminnassa puhe oli tavallista harkitumpaa. Nauhoitettuja ohjaustilanteita olivat pääasiassa päiväpiirit. Ohjatussa toiminnassa kasvattaja pyrki antamaan toiminnalle selkeän ohjeistuksen ja kontrolloimaan tilannetta. Osa puheesta koski käyttäytymistä, kuten hiljaisuutta, kuuntelemista sekä aktiivista osallistumista toimintaan. Usein toistuvia ohjeita olivat muun muassa ”käsi kertoo”, ”käsi ylös”, ”katso”, ”kuuntele” sekä ”minä puhun”. Seuraavaksi esittelen otteen kasvattaja Sannan ohjaamasta Kim-leikistä väripalikoilla. Toiminnassa mukana oli n. 15 lasta. Liisa ja Maria seurasivat toimintaa sivusta.

Sanna: Mikä väri? Yellow. Niin. Sano suomeksi. Keltainen. Hyvä. Katsokaa tarkkaan kuusi väriä ja kohta yksi väri lähtee pois tänne peiton alle. Muistetaanko? Nyt katsotaan. Punainen, sininen, vihreä, musta, keltainen, oranssi. Ja sitten, ku sä oot kattonu tarkkaan...

Sanna nimesi leikissä esillä olevien palikoiden värit yhdessä lasten kanssa. Hän myös selitti leikin ohjeet lapsille. Ohjeet olivat kuitenkin epäselvät. Kasvattaja kysyi ”Muistetaanko?”, jolla hän oletettavasti tarkoitti sitä, että mahtavatko hän ja lapset hetken päästä muistaa, mikä väripalikoista on piilossa peiton alla. Sanna oletti, että lapset ymmärtävät lyhennetyin lausein. Ohjeita selittäessään S2-lapsi alkoi laskemaan värejä englanniksi. Sanna ryhtyi laskemaan englanniksi palikoita lapsen mukana:

Sanna: ...Five, six. No hyvä. Nyt ollaan katottu tarkkaan. Sit silmät kiinni, niin Sanna ottaa sieltä yhden.

Kasvattaja puhui itsessään kolmannessa persoonassa, mikä on väärä kielen mallinnus (Gyekye & Nikkilä 2013, 11). Ohje olisi voinut olla tarkempi. Lause ”Sanna ottaa sieltä yhden” olisi voinut olla esimerkiksi ”Minä otan lattialta yhden palikoista pois”.

Sanna: ...Älä kurki... Silmät kiinni, Lauri. Älä kurki. Lauri ja Jaakko... Silmät kiinni... Ja käsi ylös, jos tiedät, mikä väri puuttuu. Saa katsoa... Lauri... Lauri...

Sanna toisti monta kertaa samaa ohjetta eri tavoin: ”Älä kurki” ja ”Silmät kiinni”. Ohje olisi voinut olla yksinkertainen ”Laita silmät kiinni”. Lisäksi hän mainitsi niiden lasten nimiä, jotka eivät noudattaneet ohjeita. Lapsen nimen ääneen sanominen olisi voinut toimia jossain toisessa tilanteessa, mutta tässä tapauksessa se sai lapsen havahtumaan ja avaamaan silmänsä.

Sanna: Otetaan uusiksi. Ja yritetään niin, ettei huudeta. Silloin kaverit saa jokuksen miettii itse.

Sanna huomasi, että ohjeiden noudattamista täytyi vielä harjoitella. Hän perusteli, miksi ohjeiden noudattaminen oli tärkeää.

Silmät kiinni. Silmät kiinni. Aada, silmät kiinni. Silmät kiinni. Saa katsoa. Nyt ihan hiljaa. Käsi ylös. Sh. Äp. Ei.

Lapset huusivat väriä ääneen, joten kasvattaja käytti ääniä ”sh” ja ”äp” hiljentääkseen lapset. Tällä kertaa hän jätti ”älä kurki -käskyn pois, ja ohjeisti lapsia pitämään vain ”silmät kiinni”.

Sanna: ...Otetaas uudelleen ja nyt yritetään, ettei kurkita tai huudeta...

Kasvattaja toisti leikin ohjeineen kolme kertaa. Viimeisellä kerralla lapset noudattivat hienosti leikin ohjeita. Toistoa ei välttämättä olisi tarvittu, mikäli kasvattajan ohjeet olisivat olleet alusta asti selkeät. Kuten esimerkistä näkee, ylimääräistä puhetta ja epäselviä ilmauksia oli melko paljon.

Puheen vuorovaikutteisuus

Puhe lasten ja kasvattajien välillä oli pääasiassa vuorovaikutteista. Vuorovaikutteisinta se oli viikoittaisilla metsäretkillä. Sama päti myös osaan ruokailussa käytyihin keskusteluihin. Eniten vuorottelevaa keskustelua käytiin sen pöydän ääressä, joka oli erillisessä tilassa. Tämän selittää mahdollisesti ruokailun rauhallisuus ja viihtyvyys. Meluisassa tilassa kasvattaja ei välttämättä halunnut herättää enempää keskustelua.

Kasvattajat vastasivat lähes aina lasten kielellisiin aloitteisiin. Lapsen aloitteisiin tulee reagoida aina (Vehkalahti 2007, 49). Poikkeuksen tekivät tilanteet, joissa kasvattajat keskustelivat keskenään tai lapsen vanhemman kanssa. Tällöin kasvattajat eivät joko reagoineet lapsen aloitteeseen ollenkaan, tai vastasivat lyhyesti esimerkiksi sanalla: ”odota”.

Nauhoitteisiin tallentui muutama tilanne, jossa kasvattaja epähuomiossa jätti vastamatta lapsen kysymykseen. Seuraavassa esimerkissä lapsella oli kädessä mädäntynyt omena, jonka hän oli poiminut pihalta. Hän kysyi Marialta, saako ottaa omenan kotiinsa.

Maria: Etkai sentää? Pistä kompostoriin se. Pistä kompostiin semmone.

Vastauksen kuultuaan lapsi kysyi, miksi omenalle kuuluu tehdä niin.

Maria: No tommone mätä omena pistetään kompostii.

Vastattuaan Maria kääntyi tarkkailemaan toisten lasten toimintaa. Hän ei kuullut, että lapsi oli kysynyt häneltä, mitä komposti tarkoittaa. Lapsi jäi hämmentyneenä näköisenä seisomaan hänen viereensä omena kädessä. Tässä tilanteessa kasvattaja ei kuullut lapsen kysymystä, joten lapsen aloitteeseen ei vastattu. Syynä ei ollut jättää tahallisesti lasta ilman vastausta.

Persoonallinen puhetapa

Kaarinassa sijaitsevassa Lyhdyn päiväkodissa vallitsee Turun alueen murre. Työntekijöiden puheessa murre ilmeni muun muassa persoonapronomineissa ”mää” ja ”sää”.

Maria: Haluuskää lisää?

Liisa: Laitiksää jo?

Sanna: Jaksaisitsää syödä vähän?

Usein murre tuli esiin verbien päätteissä. Turun ja Turun alueen murteille ominainen tapa muodostaa verbi muistuttaa puhekielen konditionaalimuotoa. Jos Lyhdyn päiväkodissa on lapsi, joille murre ei ole tuttu, voi hän ymmärtää lauseen tarkoituksen väärin.

Sanna: Sanos nii vai?

Sanna: Peli loppus.

Sanna: Sä sanosit...

Esimerkin ”Peli loppus” tarkoittaa Turun murteella ”Peli loppui”. Lause muistuttaa konditionaalimuotoa ”Peli loppuisi, jos...”, joka voidaan sanoa puhekielellä myös niin, että ”Peli loppus”. Kaikissa perushoito- ja ohjaustilanteissa tulee välttää murretta ja käyttää selkeää yleiskieltä (Kaarinan kaupunki 2015, 4.)

Murteen lisäksi kasvattajat käyttivät puhekielisiä ilmauksia. Ihmiselle kehittyä oma persoonallinen tapansa puhua kokemusten karttuessa (Hiidenmaa 2003, 19). Toisaalta osa sanavalinnoista tehtiin mahdollisesti tietoisesti esimerkiksi hassuttelun tai lämpimän tunnelman luomiseksi.

Maria: Meinas tippua koko systeemi (lautanen).

Sanna: Me pärjätään täällä ulkosalla.

Maria: No nyt meni ihan plörinäks. Ihan plörinäks.

Puheen ymmärrettävyys

Väärinymmärryksiä aiheuttivat pääasiassa kasvattajan epäselvät ja puutteelliset ohjeistukset. Kasvattaja ei voi olettaa, että lapsi ymmärtää lauseen merkitystä, jos hän ei käytä asioista täsmällistä ilmaisua (Gyekye & Nikkilä 2013, 11).

Liisa: Älä jätä tota siihen.

Sanna: Sandra voi mennä sinne huoneeseen tai tänne näi nii.

Maria: Vie pois.

Sanna: Laita sinne.

Lapsi ei välttämättä ymmärrä, jos häntä pyydetään ”laittamaan sen sinne”. Lauseen voi korjata esimerkiksi ”Laita lelu valkoiseen koriin.” Toinen usein toistuva kieliopillinen virhe kasvattajien puheessa oli itsestään puhuminen kuin kolmannesta henkilöstä:

Sanna: Daniel, mikä väri Sannalla on kädessä?

Lause itsessään on kieliopillisesti oikein. Sanna kuitenkin puhui itsessään kolmannessa persoonassa. Lause antoi siis väärän mallinnuksen lapselle. Samalla lauseen viesti muuttui epäselväksi. (Gyekye & Nikkilä 2013, 11.) Toinen väärä puheen mallinnus esiintyi kasvattajien käyttäessä tarpeettomasti mennyttä aikamuotoa lauseessa:

Maria: Pikkulegot oli tossa.

Sanna: Sai ottaa kirjan.

Imperfekti-muotoa käytettiin pääasiassa toteavissa lauseissa. Tilanteet olivat usein sellaisia, joissa lapsi sai esimerkiksi luvan tehdä jotakin. Tällöin kasvattaja totesi, että ”sai tehdä” niin. Kasvattajan olisi pitänyt puhua preesens-aikamuodossa. Kasvattajan tulee muistaa puhuessaan se, että lapsi saattaa ymmärtää sen merkityksiä kirjaimellisesti.

Liisa: Tiedätkös Otto mitä tämä on? Mahtaako äiti kasvattaa kotona kesäkurpitsaa? Se on vähä niin kun kurkun kaveri.

Esimerkissä Liisa selitti kesäkurpitsan kurkun ”kaverina”. Riippuu lapsesta, ymmärtääkö hän vastaavan vertauksen kirjaimellisesti. Olisiko voinut olla jokin toinen tapa selittää, mikä kesäkurpitsa on?

Asenteet, ironia ja huumori

Kasvattajien puheesta välittyi erilaisia merkityksiä, kuten asenteita ja huumoria. Puheesta välittyneet asenteet olivat usein myönteisiä. Myönteisellä puheella kasvattaja saattoi pyrkiä kohottamaan yhteisön mielialaa ja luomaan lämmintä ja välittävää tunnelmaa. Tämä näkyi heidän tekemissään sanavalinnoissa:

Maria: Muistoksi upeasta retkipäivästä...

Maria: Täältä saa herkullista leipää.

Liisa: No syödään sitä herkkulentä.

Toisinaan kasvattaja saattoi tehdä tietoisia valintoja sanoja valitessaan kannustaakseen lasta haluttuun toimintaan:

Sanna: Onpa meillä ihanaa, kun on niin rauhallista.

Liisa: Käy kulta nukkumaan.

Liisa: Hetki köllötellään. Noin. Kauniita unia.

Liisa: Sinä olet niin nopea.

Liisa: Noniin, ystävät.

Nauhoitteissa esiintynyt puhe sisälsi pääasiassa positiivisia merkityksiä. Toisinaan puheesta löytyi myös negatiivisävytteisiä sanavalintoja. Sanavalinnat saattoivat olla tahattomia. Ne kuitenkin viestivät kasvattajien mielipiteistä ja asenteista.

Sanna: Onks sul oikeesti kakkahätä?

Sanna: Ai sä söit pelkän pohjan?

Sanna: No sul on uus heppa taas.

Sanna: Ei kai siel ala satamaan?

Esimerkiksi viimeinen ylläolevista lauseista ("Ei kai siel ala satamaan") viestii siitä, ettei Sanna toivonut sateen alkavan. Pukeutumistilanteissa tuli ilmi, että sateesta ja kylmyydestä puhuttiin usein "huonona säänä". Ilmaus sisältää vahvan mielipiteen siitä, että märkä ja pimeä keli olisi huono ja ei-toivottu keli. Lisäksi sadevaatteiden pukemisesta puhuttiin usein negatiivisen sävyin. Aurinkoisesta säästä puhuttiin myönteisesti. Kasvattajan tulee harkita tarkkaan, miten hän ilmaisee asiansa (Vehkalahti 2007, 49).

Huumoria ilmeni kasvattajien ja lasten puheessa hyvin vähän. Kasvattajat pyrkivät luomaan myönteistä tunnelmaa muilla tavoin. Ainoastaan Liisan puheessa esiintyi paikoit-
tain huumorin elementtejä:

Sanna: Mikä on vihreää?

Liisa: Raaka banaani.

Puheen osoittaminen lapselle

Yksi merkittävistä huomioista on se, että vain pieni osa kasvattajien puheesta oli suoraan osoitettu lapselle tai lapsille. Kasvattajat puhuivat paljon toisilleen, mutta sitä enemmän itsekseen. Esimerkkinä tästä toimii ote Marian puheista perjantai-iltapäivänä välipalalta. Hän oli aikeissa tarjoilla lapsille pizzapaloja. Alleviivatut kommentit olivat kohdistettu lap-
selle tai lapsille.

Maria: Pizzalle... Tulkaa... Tuu hakemaan. Hakemaan, hakemaan... Tohon voi pistää tassut tohon noin. Tääl on maitoo ja pizzaa. Nam, eikös nii? Eikös juu, hymy suu? Haluatko kokonaisen vai puolikkaan? Hei, mä haenkin tuolta yhden pienen veitsen. Pistetään noi tosta pois. Noin... Noin... Anteeksi... Haen lautaset. Ote-
taanko vain paperille? Nyt tehdään kuulkaas niin, että saatte pizzan paperille. Ei oo niin kauheen... Ei oo niin kauheen... Eli puolikas vai kokonainen? Noin. Tästä. Pistän tähän päällekkäin. Ole hyvä.

Esimerkistä huomaa, että Maria puhui paljon itsekseen, mahdollisesti hyväntuulisuudestaan johtuen. Lisäksi hän leikkeli sanoillaan, kuten puhumalla käsistä tassuina ja käyttämällä riimejä "juu" ja "hymysuu". Hyväntuulisuutta viestivä puhe vaikutti varmasti positiivisesti lasten viihtyvyyteen. Toisaalta ohjeet olivat epäselvät.

Toisessa esimerkissä lapsi keinutti tuoliaan leikkiajalla. Kasvattajat Maria ja Sanna puutuivat tilanteeseen. Alleviivatut kohdat ovat suoraan lapselle kohdistettuja:

Maria: Sandra, nyt... Nyt.

Maria oletti lapsen ymmärtävän, että kasvattajat halusivat lapsen lopettavan ei-halutun toiminnan sanomalla ”nyt”. Maria ja Sanna käyttivät tutkimuksen aikana kyseistä sanaa usein rajoittamisen keinona. Toisinaan lapsi ymmärsi, mitä häneltä oletetaan. Tässä tilanteessa lapsi jatkoi kuitenkin tuolilla heilumista.

Sanna: Mitäs mein Sandralle keksitään?

Sanna tarkoitti ”meidän” lasta, eli heidän päiväkotiryhmäänsä kuuluvaa lasta. Lause oli viitattu mahdollisesti Marialle.

Maria: Joo. Jalat heiluu ja keikuttaa niin.

Sanna: Niin. Sä heilut siellä ku heinämies.

Sanna käytti sanontaa ”heilua kuin heinämies” rajoittamista vaativassa tilanteessa. Lapsi jatkoi keinumista.

Maria: Kohta tippuu koko kaveri lattialle.

Sanna: Toi on vähän tommone.

Kasvattajat kritisoivat lapsen toimintaa hänen läheisyydessään, ja mahdollisesti yrittivät vaikuttaa näin lapseen. Lapsi kuitenkin jatkoi keinumista.

Maria: Meneekö Sandra kohta tonne lattialle istumaan, ettei se putoo sieltä tuolin päältä? Sandra Nyt riittää. Hän on vähän levoton ku ei yhtään nukkunut tänään.

Lapsi lopetti viimein tuolin keinuttamisen. Häneen vaikutti suora käsky ”Nyt riittää”. Miksi kasvattajien välinen keskustelu ei vaikuttanut lapsen toimintaan? Mahdollisesti lapsi ei olettautunut kasvattajien olevan tosissaan, sillä he eivät käskeneet häntä suoraan lopettamaan. Hän saattoi jopa nauttia saamastaan huomiosta, jota hän sai toimimalla ei-halutulla tavalla. On myös mahdollista, ettei lapsi yksinkertaisesti ymmärtänyt tekevänsä mitään väärin ennen suoraa käskyä lopettaa tuolissa keinumisen.

Erot lapsille puhuessa

Kasvattajat puhuivat lapsille pääasiassa samoja sanavalintoja ja lauserakenteita käyttäen. Suurin eroavaisuus oli S2-lapsille osoitetussa puheessa. Heille puhuessaan kasvattajat käyttivät lyhyitä lauseita ja yksittäisiä sanoja.

Sanna: Maista yksi.

Liisa: Hienoa, Anna.

Maria: Mitä sinä teet?

Sanna: Istu Daniel alas.

Maria: Onko hyvää ruokaa?

Kuten edellä olevista lauseista huomaa, kasvattajien puhe S2-lapsille oli hyvin pelkistettyä ja ytimekästä. Seuraavaksi luettelen vertailun vuoksi esimerkkejä siitä, kuinka kasvattajat puhuivat suomea äidinkielenään puhuville lapsille:

Maria: Ens kerralla ku tulee joku semmonen ruoka, mistä et oikeen tykkää, niin sanot vaan.

Maria: Muistakaa, että yksi askel väliä, ettei roikuta kiinni kaverissa.

Myös ryhmän pienimmille lapsille puhutut lauseet olivat keskimääräisesti pidempiä, kuin S2-lapsille puhutut lauseet:

Liisa: Aapo saa mennä ekana syömään kasviskeittoa. (3—vuotiaalle lapselle)

Mitä taitavampi puhuja lapsi oli, sitä vuorovaikutteisempaa oli usein myös keskustelu. Riittävän hyvä kielellinen kehitys mahdollisti syvemmän keskustelun lapsen ja kasvattajan välillä. He saattoivat muistella menneitä tapahtumia, pohtia erilaisia asioita ja selittää ilmiöitä.

Maria: Se on vesihöyryä kun se kuumuus haihtuu siitä ruoasta.

Liisa: Se on vähän semmonen se ilmastointi, et se tuo tänne... emmä tiä mitä kosteutta se on, mutta...

Teemahaastattelu

Haastateltavien mielestä päiväkodissa ei oltu keskusteltu kasvattajan kielimallista erityisemmin. Kuitenkin muun muassa suomi toisena kielenä -materiaalia oli käyty yhdessä läpi. Kielimallista keskusteleminen yhdistetäänkin helposti S2-lapsiin. Materiaalista työntekijät osasivat mainita Kassu Kyyhkyn, eli Kaarinan kaupungin suomi toisena kielenä suunnitelman vuodelta 2015. Kaikki haastateltavat kertoivat kiinnittäneensä kielimalliin huomiota S2-lasten vuoksi. Ryhmässä oli paljon lapsia, jotka puhuivat äidinkielenään muuta kieltä kuin suomea. Sanna totesi haastattelussa, että pelkkä selkeästi puhuminen ei ole aina riittänyt, vaan huomiota täytyy kiinnittää sanavalintoihin.

Kuinka puhe S2-lasten ja muiden lasten välillä erosi? Haastateltavat kertoivat puhuvansa tavallista ytimekkäämmin ja selkeämmin, etenkin ohjeita antaessaan. Liisa totesi lapsen ymmärtävän ohjeita paremmin, kun puhuu lyhyesti ja jättää lauseista pois ylimääräiset sanat. Hän pohti, onko epäluonnollista ja ankeaa puhua lapsille jatkuvasti samoilla fraaseilla ja sanoilla. Puhetahti on tavallista hitaampi. Sanna totesi, ettei pelkkä selkeästi puhuminen riitä, vaan huomiota täytyy kiinnittää myös sanavalintoihin. Marian mukaan monet S2-lapset kuitenkin ymmärtävät muiden lasten tapaan myös puhekielisiä termejä, kuten ”mä” ja ”sä”. Lapset kuitenkin puhuvat usein toisilleen puhekielellä.

Helmikuussa 2016 päiväkodissa laadittiin ohjeistus suomen kieltä opettelevien tueksi. Päiväkodin työryhmä kokosi ohjeeseen listan sanoista, joita koko päiväkodin henkilökunnan tuli ensisijaisesti käyttää. Kirjatut sanat olivat pääasiassa pukeutumiseen ja ruokailuun liittyvää sanastoa. Haastateltavat muistivat kysyessäni materiaalin olemassaolon, mutta mielikuva sen sisällöstä oli hatara. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että yhteisen sanaston määrittäminen oli hyvä ajatus. Marian mukaan kasvattajalta tuli odottaa yhdenmukaisen sanaston käyttämistä ilmeikkään sanaston laatimista. Liisa kertoi, että työntekijät olivat sopineet, ettei asioista tai esineistä puhuta lempinimillä. Esimerkiksi näkkileipä ei ollut ”näkkäri”. Maria muisti puhuneensa siitä, ettei kasvattajan tullut puhua itsestään kolmannessa persoonassa.

Haastateltavat tiedostivat, että Turun seudulla puhuttava murre kuului heidän puheeseensa. Liisa ei ollut nähnyt murretta lasten kielenoppimiselle haitallisena, sillä alueella murre ilmenee vahvana. Omaan murteeseen ei oltu kiinnitetty huomiota ennen kuin asia tuli tämän tutkimuksen myötä esille.

Jokainen haastateltava myönsi, ettei puhunut kaikille ryhmän lapsille samalla tavalla. Heidän mainitsemiaan puheen eroja olivat lauserakenne, tempo, huumorin elementit

sekä sanavalinnat. Sannan mukaan huumorin käyttö riippui täysin lapsesta. Maria sen sijaan totesi, ettei huumoria esiinny juuri lainkaan puhuessaan lasten kanssa. Hänen mukaansa lapset villiintyvät hassuttelusta ja toimintaa oli vaikeampi kontrolloida. Hän kuitenkin lisäsi, että nauru oli päiväkodissa tietenkin sallittua. Liisa kertoi osaavansa erottaa lapsesta, toimiko huumorin käyttö hänen kohdallaan. Tutkimustuloksista tuli ilmi, että vain Liisan puheessa esiintyi huumorin elementtejä. Usein hassuttelua esiintyi samojen lasten parissa keskustellessa. Yksikään kyseisistä lapsista ei ollut alle 3-vuotias tai S2-lapsi.

Tietoisia valintoja omasta puhetavasta tehdään päivittäin. Sanna totesi, että etenkin pienille lapsille sekä S2-lapsille puhuessaan nämä tiedoiset valinnat korostuivat. Hän huomautti, että työn ohjaava luonne pakotti muodostamaan selkeitä lauseita, joita jokainen lapsi voi ymmärtää. Maria kiinnitti puheessa enimmäkseen huomiota sen rytmitykseen. Olennaista hänen mukaansa oli se, että lapsi ymmärsi, mitä hänelle sanottiin. Kasvattajat ohjasivat puheellaan lapsia hyvin paljon. Toisaalta Mariaa huolestutti se, kuulostiko hänen puheensa lapsille jatkuvasti komentamiselta. Hänen mukaansa kielto- ja käsky-lauseisiin tuli turvautua silloin, kun niille oli todellista tarvetta.

Haastateltavat eivät osanneet nimetä tilanteita, joiden aikana käyttämänsä kieltä he olisivat jälkeenpäin katuneet tai harmitelleet. He olivat kuitenkin sitä mieltä, että työssä oli tullut tilanteita, joissa olisi pitänyt puhua toisella tapaa. Maria totesi vastaavien tilanteiden tapahtuvan päivittäin. Hän kertoi uskovansa, että hänen antamansa ohjeet arjen toiminnossa olivat toisinaan puutteellisia, epäselkeitä tai liian pelkistettyjä. Liisa uskoi, että hänen antamansa ohjeet olivat olleet toisinaan liian monimutkaisia. Hän totesi, että ohjeiden tuli olla yksinkertaisia ja selkeitä. Syy epäselvien ohjeiden antamiseen oli hänen mukaansa usein siinä, että kasvattaja itse innostui toiminnasta tai piti sen sääntöjä itsestään selvinä. Omaan puheeseen ei kiinnittänyt aina huomiota tällaisissa tilanteissa. Liisa huomasi myös, että puheen sisällön lisäksi sen määrään tuli kiinnittää enemmän huomiota. Hänen mukaansa kasvattajien äänensävy ja äänenpaino vaikuttavat selvästi ryhmän käyttäytymiseen. Esimerkiksi ruokapöydässä kasvattajien keskustelut vaikuttavat selvästi lasten kokemukseen tilanteesta.

Puhe erosi haastateltavien mukaan riippuen siitä, puhuttiinko työtoverille, lapselle vai huoltajalle. Sanna ei kertomansa mukaan puhunut lasten huoltajille niin yksinkertaisesti, eikä painottanut sanoja. Hänen mukaansa riippui kuitenkin huoltajasta ja hänen kielitaidostaan, millaista puhetta hän ymmärtää ja haluaa kuulla. Vanhemmille, joiden kanssa oli kehittynyt lämmin ja luottamuksellinen suhde, voi hänen mukaansa puhua rennommin

ja tuttavallisemmin. Myös huumoria esiintyi puheessa. Kuitenkin ammatillinen ote ja huoltajan kunnioitus tuli säilyttää. Maria piti itsestään selvänä, ettei aikuiselle ja lapselle ollut luontevaa puhua samalla tavalla. ”Aikuiset loukkaantuu, jos niille puhuu niin kuin lapselle”, hän huomautti. Haastateltavista Sanna ja Maria myönsivät, ettei työntekijöiden kesken puhe ei ollut yhtä harkittua kuin lasten tai huoltajien kanssa.

Haastateltavat myönsivät olleensa tutkimuksen aikana tavallista tietoisempia omasta tavastaan puhua. Nauhoituksen kohteena oleminen oli saanut heidät puhumaan tavallista selkeämmin lapsille. Maria myönsi, että vaikka tutkimuksen ensimmäisinä päivinä hän pyrki puhumaan tavallista selkeämmin, kyllästyi hän lopulta aktiiviseen oman puhutapsansa tarkkailuun. Liisaa oli huvittanut se, kuinka epäluonnolliselta hänen viimeaikainen tapansa puhua oli voinut kuulostaa muiden työntekijöiden silmissä. Hän koki, että toinen kollega oli toisinaan saattanut katsoa häntä hämmästynein ilmein, kun hän oli puhunut lapselle hitaasti ja lyhyin, ylimääräisistä sanoista riisutuin, lausein.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kasvattajan puhetapaan tuli kiinnittää enemmän huomiota. Tämä tutkimus oli kannustanut heitä pohtimaan ja muokkaamaan omaa tapansa puhua. Maria uskoi, että nyt kun kasvattajan kielimalli oli otettu puheeksi, voitiin asiaan puuttua päiväkotit Lyhdyssä tarkemmin. Oikeanlaiseen puhetapaan tulisi haastateltavien mukaan kiinnitettyä enemmän huomiota, jos yksikössä pidettäisiin aiheista esimerkiksi koulutuksia tai palavereja.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tämän laadullisen tutkimuksen otanta oli hyvin pieni. Tutkimuksen kohteena oli vain kolme henkilöä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei pyritä tekemään yleistyksiä ilmiöstä (Pitkäranta 2014, 98). Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ollut kuvata koko Suomen päiväkotien tilannetta, vaan syventyä kuvaamaan esimerkkinä yhtä tarkennettua kohdetta. Tutkimuksen toimeksiantaja, päiväkotit Lyhty, saa näin arvokasta, laadullista tietoa työntekijöidensä tavasta puhua lapsille. Jokainen kasvattaja voi löytää ja oppia ymmärtämään itseään koskettavia ilmiöitä, joita tässä tutkimuksessa käsitellään.

Teemahaastattelujen laadun takaamiseksi pyrin tekemään hyvän haastattelurungon. Määrittelin kolme teemaa, joiden alle laadin syventäviä kysymyksiä. Kaikilta haastateltavilta kysyttiin samat kysymykset, samassa järjestyksessä. Teemahaastattelussa ei kuitenkaan voida varautua etukäteen kaikki muutoksiin, kuten lisäkysymyksiin tai niiden

muotoiluun (Hirsjärvi & Hurme 2015, 184). Haastattelukysymykset olivat neutraaleja, eikä niissä tullut suoranaisesti omia mielipiteitäni esiin. Myös haastatteluissa pyrin välttämään omien mielipiteideni esilletuomista. Haastattelijalla on kuitenkin vaikutus haastattelun tulokseen (Hirsjärvi & Hurme 2015, 194).

Olin tutustunut haastateltaviin henkilöihin jo ennen haastatteluja, ja näin ollen tunsin jo jonkin verran heidän ajatusmaailmaansa tutkimuksen aiheeseen liittyen. Tämän vuoksi koin kykeneväni varmistamaan sen, että haastattelun tuloksissa haastateltavan todelliset näkemykset tulivat esiin. Tutkijan tavoitteena on välittää todellinen kuva haastateltavan maailmasta (Hirsjärvi & Hurme 2015, 194). On eettistä kertoa myös haastattelijoille etukäteen haastattelun teemoista (Pitkäranta 2014, 91). Olin keskustellut vapaasti haastattelun teemoista haastateltavien kanssa, ja jokainen heistä tiesi haastattelun aiheen etukäteen. Olisin kuitenkin voinut toimittaa haastattelun rungon haastateltaville etukäteen, jotta he olisivat saaneet tarkemmin miettiä vastauksiaan. Osa haastattelun kysymyksistä käsiteltiin hyvin pintapuolisesti. Toisaalta haastateltavat keskustelivat paljon niistä teemoista ja kysymyksistä, jotka heitä itseään eniten koskettivat.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli olennaista tehdä alusta alkaen selväksi, mikä rooli minulla ja muilla henkilöillä oli tutkimuksessa (Pitkäranta 2014, 107). Havainnoinnissa toimin ulkopuolisen roolissa. Havainnoitsijan läsnäolo saattaa häiritä tai muuttaa havainnoinnin tuloksia (Hirsjärvi ym. 2007, 208). Työntekijät tekivät mahdollisesti tahattomasti tai tahallisesti muutoksia puheeseensa, jos epäilivät olevansa äänityksen kohteena. Tämän vuoksi äänitin usein tilanteita, joihin en itse osallistunut. Toinen syy oli se, että oma puheeni vaikeutti huomattavasti litteroimista. Myös meluisissa tilanteissa, kuten useissa ulkoiluissa, litterointi oli paikoittain hankalaa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli olennaista, että jokainen puheesta kuuluva sana on täsmälleen oikein.

Päiväkodin arjen äänittäminen vaatii eettistä pohdintaa. Valtaosa tutkimuksen aineistosta syntyi äänittämällä päiväkotiryhmän arjen tilanteita. Päiväkodin henkilökuntaa sekä lapsiperheitä oli informoitu tutkimuksesta ja sen luonteesta. Jokaiselle ryhmän lapsen huoltajalle jaettu ilmoitus löytyy tämän tutkimuksen liitteestä. Äänitettäviä tilanteita valitessani kiinnitin huomiota eettisiin seikkoihin. Vältin esimerkiksi sellaisia tilanteita ja paikkoja, joissa henkilöt keskustelevat kahden kesken. En myöskään äänittänyt esimerkiksi wc-tiloissa. En litteroinut keskusteluja, joissa ilmeni huoltajien tai lasten puhetta tai henkilökunnan henkilökohtaisia asioita. Lasten puheen sijaan tutkimuksessa olennaista on tulla esiin muun muassa se, ymmärtääkö lapsi kasvattajien kieltä ja miten lapsi reagoi

kasvattajan puheeseen. Tutkimuksen kohteena olleilta henkilöiltä on lupa käyttää haastattelun sekä havainnoinnin materiaalia tutkimuksessa. Yksityisyyden suojan vuoksi heidän nimensä on kuitenkin muutettu. Litteroinnin jälkeen äänitteet poistettiin hyvän tutkimustavan mukaisesti. Perustelin tutkimustapoja sillä, että laadullisen materiaalin kartuttaminen vaati intensiivistä ja tarkkaa tietoa Lyhdyn työntekijöiden puheesta.

5.3 Yhteenveto ja arviointi

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen. Suomalaiset päiväkodit ovat usein monikulttuurisia (Pernaa 2014). Kaksi- ja monikielisyys on päiväkodeissa yhä tavallisempaa (Gyekye & Nikkilä 2013, 51). Tänä päivänä päiväkodin lapsiryhmä voi jakautua esimerkiksi niin, että alle puolet lapsista on kantasuomalaisia (Pernaa 2014). S2-lasten kielen kehityksen tukemiseen löytyy enenevässä määrin tietoa ja materiaalia. Halusin, että tämä tutkimus kattaa kaikki lapset taustasta ja äidinkielestä riippumatta. Jokaisen lapsen kielenoppimisen tukeminen on tärkeää. Ympäristötekijöiden on todettu olevan keskeinen vaikutustekijä lasten kielen kehityksessä. Perheet ovat erilaisia ja niissä puhutaan myös eri tavoin ja määrin. Kasvattajan on pyrittävä kaventamaan näitä eroja. (Kalliala 2012, 67.)

Tutkimuksessa mukana olleet kolme kasvattajaa kokivat hyötyneensä tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimus motivoi heitä puhumaan lapsille selkeämmin. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen kasvattajat saavat pyynnöstä tiedon siitä, mitkä peitenimellä esitetyt kuvaukset ja litteroidut puheet olivat heidän itsensä sanomiaan. Oman puheen analyysin lukeminen voi herättää erilaisia tunteita. Kasvattajat saattavat olla esimerkiksi epäuskoisia tai hämmästyneitä siitä, että he ovat puhuneet tutkimuksessa ilmenneillä tavoilla. Heidän puhettaan käsitellään tutkimuksessa kriittisestä näkökulmasta. Tarkoituksena on löytää kasvattajien puheesta kehitystä vaativia seikkoja, joita he voivat itse halutessaan kehittää. Tutkimuksen luotettavuuden sekä tavoitteiden kannalta olisi väärin, jos esittelisin vain laadukkaimpia vuorovaikutuksen hetkiä.

Sosionomi (AMK) opiskelijana en ole perehtynyt kielitieteisiin. Tämä herättää kysymyksen, olenko pätevä tutkimaan kieltä? Tutkimuksessa käsitelen kasvattajan käyttämää kieltä kieliopillisista ”arkisesta” näkökulmasta. Kieliopin syvempi tutkimus jäi tarkoituksellisesti vähäiseksi. Olennaista tutkimuksen kannalta oli tutkia kieltä lapsen kielellisen kehityksen tukemisen kannalta.

Uskon, että moni kasvattaja löytää Marian, Sannan ja Liisan puheesta itselleen tuttuja piirteitä. Olisi luonnotonta, jos puhuisimme täydellistä yleiskieltä jokapäiväisessä arjessamme. Jokaisella on oma tapansa puhua. Omaa kielellistä malliaan on kuitenkin aiheellista pohtia ja kehittää aktiivisesti. Etenkin ohjaustilanteissa on suositeltavaa kiinnittää huomiota puheen selkeyteen.

Tutkimuksessa oli hyvin pieni otanta. Tämä herättää kysymyksen siitä, mitä tutkimuksella saavutettiin. Tutkimuksen pääongelmana oli selvittää, millainen kasvattajan hyvä kieli-malli on. Tähän on vastattu tutkimuksen tietoperustassa. Kolmannessa pääkappaleessa käsitellään muun muassa laadukkaan vuorovaikutuksen piirteitä. Tutkimuksessa kasvattajan hyvän kielimallin pohdinnoissa korostuu selkeä, kieliopillisesti oikea ja vuorovaikutukseen pyrkivä puhe. Lasten kielen kehityksen tukemisessa painottuvat suunnitelmallisuus sekä aktiivisuus. Keskustelemisen, puheella ohjaamisen sekä sanoittamisen lisäksi on myös tärkeää kuunnella lasta.

Tutkimuksen tarkoituksena oli lisäksi selvittää, kuinka Lyhdyn työntekijät puhuivat lapsille, ja onko heidän käyttämänsä kieli lapselle ymmärrettävää. Lapset ymmärsivät valtaosan kasvattajien puheesta. Kokonaisuudessaan työntekijöiden puhe oli vuorovaikutteista, erilaisia myönteisiä merkityksiä sisältävää ja melko aktiivista. Paljon kehitettävää silti löytyi. Usein toistuva kieliopillinen virhe oli itsestään kolmannessa persoonamuodossa puhuminen. Muitakin kieliopillisiä virheitä löytyi, kuten tarpeeton menneen aikamuodon käyttäminen. Puhe oli toisinaan epäselvää. Kasvattajat jättivät usein täsmentävät sanat lauseesta pois. Täsmentävät lauseet auttavat lasta ymmärtämään, mitä häneltä vaaditaan. Selkeä ja täsmällinen ohjeistus on tärkeää koko ryhmän lapsille, mutta etenkin pienille ja suomea toisena kielenä puhuville lapsille. Lisäksi kasvattajien puheessa esiintyi puhekielisiä ja murteeseen liittyviä sanoja ja taivutuksia.

Äänitysmateriaalia kertyi noin kahdeksan ja puoli tuntia. Materiaalin runsas määrä erilaisista tilanteista mahdollisti erilaisten huomioiden tekemisen. Suorat lainaukset kasvattajien puheesta toimivat käytännön esimerkkeinä mielestäni hyvin. Tutkimuksessa esitellyistä tilanteista moni kasvattaja voi löytää itseään koskettavia tilanteita. Toisaalta äänitysmateriaalin laajuus teki tutkimuksesta työläämpää. Litteroimiseen kului suunniteltua enemmän aikaa, sillä etenkin ulkoilussa puheen sanasta sanaan kuuleminen oli hankalaa ja aikaa vievää. Ongelman olisivat mahdollisesti ratkaisseet paremmat nauhoitusvälineet sekä nauhoitettavien tilanteiden parempi suunnittelu. Toisinaan pelkkä nauhoitusvälineen parempi sijoittaminen olisi auttanut työskentelyä. Olin joskus liian lähellä puhe-linta, ja oma ääneni häiritsi muiden puheen tulkintaa.

Olen melko tyytyväinen myös teemahaastatteluihin. Kysymykset tukivat tutkimuksen teemoja ja olivat etukäteen suunniteltuja. Kaikki määritetyt kysymykset käytiin läpi, sillä haastattelut seurasivat suunnitelman mukaisesti haastattelurunkoa. Kasvattajat kertoivat niistä aiheista eniten, jotka heitä itseään eniten koskettivat. Joihinkin kysymyksiin oli vaikea saada muutamaa sanaa pidempää vastausta. Niin sanotut kyllä-ei-kysymykset ovat tällaisia. Saatoin itse täydentää kysymyksiä haastattelutilanteissa, mikäli haastateltava vastasi niihin vain yhdellä tai muutamalla sanalla. Tämän olisi voinut välttää kysymysten paremmalla suunnittelulla.

Kaiken kaikkiaan olen tyytyväinen tutkimukseen. Koen sen saavuttaneen toivotut tavoitteet. Opin itse tutkimustyötä tehdessäni paljon uutta muun muassa tutkimuksen tekemisestä sekä lapsen kielellisen kehityksen tukemisesta. Vielä tässä vaiheessa en voi tehdä päätelmiä siitä, kuinka tutkimus vaikutti ja tulee vaikuttamaan Lyhdyn työntekijöiden tai muiden kasvattajien puheeseen. Tutkimus tarjoaa tietoa kasvattajan tarjoaman kielimallin tärkeydestä kaikille kiinnostuneille kasvattajille.

LÄHTEET

Cameron-Faulkner, T. 2014. Development of Speech Acts. Teoksessa Cameron-Faulkner, T.; Casillas, M.; Clark, E. V.; Davies, C.; Filipi, A.; Grassmann, S.; Graf, E.; Hoicka, E.; Katsos, N.; Kiwako, I.; Matthews, D (edited); Maureen, A.; Moore, R.; Siegel, D. R.; Stephens, G. 2014. Pragmatic Development in First Language Acquisition. Volume 10. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 45—46.

Eskel, P.; Marttila, M.; 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M.; Varsa, M. (toim). 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. PS-Kustannus: Jyväskylä. 84—87.

Eskelä-Haapanen, S.; Hannula, M.; Lepola, M. 2015. Puhe pulppuamaan! Oppimista tukeva keskustelu. Jyväskylä: PS-Kustannus. 40—41.

Gyekye, M.; Nikkilä, P. 2013. Arviointiympyrä. Oppimisen mahdollisuudet näkyviin. Vantaa: Pedatieto Oy. 10—51.

Hakamo, M-L. 2011. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Helsinki: Lasten keskus. 12—19.

Hiidenmaa, P. 2003, Suomen kieli — Who cares? Helsinki: Otava. 19—231.

Hirsjärvi, S.; Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus. 184—194.

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. 130—225.

Hoicka, E. 2014. The pragmatic development of humor. Teoksessa Cameron-Faulkner, T.; Casillas, M.; Clark, E. V.; Davies, C.; Filipi, A.; Grassmann, S.; Graf, E.; Hoicka, E.; Katsos, N.; Kiwako, I.; Matthews, D (edited); Maureen, A.; Moore, R.; Siegel, D. R.; Stephens, G. 2014. Pragmatic Development in First Language Acquisition. Volume 10. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 6.

Kaarinan kaupunki 2013. Kaarinan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 1.2.2017. https://www.hyvinvointikertomus.fi/user_uploads/5374/Varhaiskasvatussuunnitelma_1.pdf. 16—17.

Kaarinan kaupunki 2015. Kassu kyyhky. Kaarinan kaupungin suomi toisena kielenä -suunnitelma 2015. 4.

Kaarinan kaupunki 2017. Kaarinan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Viitattu 11.10.2017. https://www.kaarina.fi/paivakodit/rauvolan_paivakoti/fi_FI/varhaiskasvatussuunnitelma/. 32—41.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus. 67—70.

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY.

Ketonen, R.; Launonen, K.; Ikonen, A.; Salmi, P.; Palmroth, A.; Röman, M.; Mattinen, A. 2014. Kieli ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T.; Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus. 214—215.

Laalo, K.; Kunnari, S. 2012. Teoksessa Kunnari, S.; Savinainen-Makkonen (toim.) Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus. 106—107.

Loukusa, S.; Paavola, L. (toim). 2011. Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus. 104—221.

Lyytinen, P. 2014. Kielenkehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T.; Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus. 68.

Marjanen, P.; Ahonen, J.; Majoinen, L. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M.; Varsa, M. (toim). 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. PS-Kustannus: Jyväskylä. 49—61.

Matthews, D- 2014. Introduction. Teoksessa Cameron-Faulkner, T; Casillas, M; Clark, E. V; Davies, C; Filipi, A; Grassmann, S; Graf, E; Hoicka, E; Katsos, N; Kiwako, I; Matthews, D (edited); Maureen, A; Moore, R; Siegel, D. R; Stephens, G. 2014. Pragmatic Development in First Language Acquisition. Volume 10. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 6.

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräys 39/011/2016. Viitattu 3.11.2016. www.oph.fi/download/179390_Vasu2017_18.10.2016_word.docx. 40—41.

Pernaa, M. 2014. Monikulttuurisuus on arkea varhaiskasvatuksessa. Tesso. Sosiaali- ja terveyspoliittinen aikakauslehti 29.1.2014. Saatavana <https://tesso.fi/artikkeli/monikulttuurisuus-arkea-varhaiskasvatuksessa>. Luettu 25.10.2017.

Pitkäranta, A. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Työkirja ammattikorkeakouluun. Jokioinen: e-Oppi Oy. 98—107.

Salo, S; Kalland, M. 2014. Lapsen mentalisaatiokyky. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) 2014. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. 46.

Siiskonen, T; Poikkeus, A-M; Aro, M; Ketonen, R. 2014. Lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet. Teoksessa Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T.; Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus. 325.

Sinko, P. 2011. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000). Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.6.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1>. 22—29.

Trudgill, P. Dialects. 1994. Second Edition. Language Workbooks. London: Routledge. 2—3.

Vehkalahti 2007. Kehu lapsi päivässä. Vinkkejä ja toimintatapoja lapsien itsetunnon tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus. 17—49.

Välimäki, A-L. 2011. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003/2005. Teoksessa Nurmilaakso, M — Välimäki, A-L. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.6.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1>. 13—21.

Vygotsky, L. S. 1982. Ajattelu ja kieli. Suom. Helkama, K.; Koski-Jännes A. Helsinki: Weilin ja Göös.

Whitehead, M. R. 2009. Supporting language and literacy development in the early years. Second edition. Supporting early learning. Maidenhead: Open University Press. 25—38.

Teemahaastattelu

Teema 1: Kokemus omasta tavasta puhua

Oletko käynyt keskustelua kasvattajan kielimallista muiden päiväkotiryhmien työntekijöiden kanssa?

Kuinka usein teet arjessa tietoisia valintoja sen suhteen, miten puhut lapselle/lapsille?

Puhutko kaikkien lasten kanssa samalla tavalla?

Miten puheesi eroaa työkavereiden/huoltajien/lasten kesken?

Muutitko tietoisesti puhettasi tutkimuksen aikana?

Teema 2: Kasvattajan kielimallin merkitys

Pitäisikö sinun kiinnittää enemmän huomiota tapaasi puhua lapselle?

Onko eteesi tullut tilanteita, joissa lapsi ei ymmärtänyt puhettasi?

Pitääkö mielestäsi kaikille lapsille puhua samalla tavalla?

Teema 3: Kielimallin kehittäminen

Koetko, että yhteinen keskustelu kasvattajan kielimallista Päiväkoti Lyhdyssä on auttanut tai auttaisi?

Mikä auttaisi sinua kiinnittämään huomiota oikeanlaiseen puhetapaan?

Tiedote

Hyvät vanhemmat!

Tulen tekemään Lyhdyn päiväkotiin tutkimuksellista opinnäytetyötä aiheesta ”Kasvattajan suomen kieli lapsiryhmässä”. Tutkimuksessa kerään tietoa siitä, kuinka päiväkodissa puhutaan ryhmän lasten kanssa. Tarkoituksena on lisätä kasvattajan tietoisuutta hyvästä kielimallista lapselle sekä tuoda tietoiseksi hyvän yleiskielen tärkeys lapsi- ja perhetyössä.

Tutkimuksessa äänitän päiväkodin työntekijöiden puhetta erinäisissä tilanteissa. Äänitysten tarkoituksena on keskittyä kasvattajien puheeseen, eli mahdolliset lasten äänet ja puheet hävitetään hyvien tutkimustapojen mukaisesti tekstiä litteroidessa.

Tutkimus sijoittuu elo-syyskuulle 2017.

Jos teille jäi kysyttävää tai haluatte tietää tutkimuksesta tarkemmin, keskustelen mielelläni kanssanne. Suoritan myös harjoittelun Lyhdyn päiväkodissa, ja olenkin elo- ja syyskuun ajan helposti tavattavissa. Voitte olla minuun yhteydessä myös sähköpostitse (yhteystiedot alhaalla).

Ystävällisin terveisin,

Elina Hokkinen

elina.hokkinen@edu.turkuamk.fi

Turun ammattikorkeakoulu

Tutkimuslupa

Viranhaltijapäätös

Kaarinan kaupunki

20170041 / 07.03.2017

Lautakunnankatu 4
20780 KAARINA

Päätöksen otsikko	Tutkimusluvan myöntäminen Elina Hokkiselle
Selostus asiasta	Turun AMK:n Sosiaalialan koulutusyksikössä opiskeleva Elina Hokkinen on anonut tutkimuslupaa tehdänsä opinnäytetyön kasvattajan suomen kielen käytöstä lapsiryhmässä. Tutkimus kohdistuu Kaarinan kaupungissa olevaan [REDACTED] tutkimus tehdään strukturoituna teemahaastatteluna.
Päätöstehtävät	Päätän myöntää Elina Hokkiselle tutkimusluvan seuraaviin edellytyksiin: 1. Tutkimusraportti tulee tehdä niin, että tutkimuksessa mukana olleiden henkilöllisyys ei paljastu 2. Tutkimus tulee toimittaa tiedoksi varhaiskasvatuksen johtajalle 3. Tutkimuksen tekijä esittelee tuloksia Kaarinan kaupungin varhaiskasvatuksen esimiehille erikseen sovittuna ajankohtana
Päätöksen perustelut	Kaarinan kaupungin ohjeistus tutkimusluvan myöntämiselle (Kaupungin johtoryhmä 20.10.2015)
Päätäjä	PÄIVI KEMPPAINEN, VARHAISKASVATUKSEN JOHTAJA
Muu jakelu	Elina Hokkinen [REDACTED] päiväkodinjohtaja
Päätös nähtävillä	Viranhaltijapäätökset pidetään yleisesti nähtävänä kaupunginvirastossa seuraavasti: - kuukauden 1.-15. päivinä tehdyt päätökset saman kuukauden 16. päivänä klo 9.00-12.00 - kuukauden 16.-31. päivinä tehdyt päätökset seuraavan kuukauden 1. päivänä klo 9.00-12.00
Tiedoksiantotapa	☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä ☐ Lähetetty sisäisessä postissa ☐ Luovutettu asianosaiselle
	päivämäärä

Tiedoksiantajan allekirjoitus ja
virka-asema

Vastaanottajan allekirjoitus